

Napút-füzetek

62.

Doma-Mikó István

**Sógunok, kémek, kamikazék
és a magyarszerető király**

Bevezető

Három évtizede a Magyar Televízió legnézettebb filmsorozata volt a *Sógun*. A lebilincselő alkotás az angol-japán kapcsolatok viharos története keretében mutatja be Tokugava Iejaszu sógunná (fővezérre) emelkedését, amit dinasztiájának 265 éves uralkodása követett. Az utolsó sógun unokája, a Budapestet is bejárt Motoko asszony érdekesítő adalékokkal szolgált történelemformáló nagyapjáról és a japán korszakváltásról.

A további exkluzív riportokból a Felkelő Nap Országának talán legfájdalmasabb korszakába kapunk betekintést. A második világháborút megelőző években Dr. Sorge néven Tokióban működött a Szovjetunió szuperkémje, aki majdnem megfordította a német-orosz háború kimenetelét. Csak egy hajszálon múltott!

A robbanásig feszült nemzetközi helyzetben bármelyik pillanatban várható volt a németekkel szövetséges Japán hadba lépése Amerika ellen. A valódi okok megismerésére várnunk kell a korabeli amerikai dokumentumok titkosításának feloldásáig. Addig be kell érünk a győztesek magyarázataival. Illetve, itt kivételesen megszólal a másik fél is! A Pearl Harbort támadó első repülőraj vadászpilótája és egy kamikaze navigátor vallomásai a legyőzöttek szemszögéből is adnak résnyi betekintést az öldöklő háború okaira és történéseire.

Ezután egy napfényes királyságba nyerünk bebocsájtást. A mesékben a fiatal legény találkozik az öreg királlyal, aki próbára teszi, majd szolgálatába fogadja. Hasonló eset történt az óceániai Tongai Királyságban. IV. Tupou király magyar udvari festőt választott, aki megszerettette vele Magyarországot. Az uralkodó imádta a magyar történelmi filmeket (*Egy magyar nábob*, *Kárpáti Zoltán*, *Egri csillagok*, *A Hídember*), s az *Egri Csillagokat* még el is olvasta angolul. Ismerte a magyar királyokat, jókat mulatott „Igazságos Mátyás” történeteiben. Ünnepnapja volt, ha gulyást ehetett, mert nem utolsósorban megkedvelte a magyar konyhát is.

A Tokugavák

Interjú Tokugava Motokóval, az utolsó japán sógun unokájával

Az 1980-as években a magyar tévéfilmkedvelő közönség tekintete a képernyőre tapadt a *Sógun* c. filmsorozat alatt. A Nobel-díjas James Clavell regényéből készült nagy sikerű japán–amerikai koprodukció Tokugava Iejaszu sógunná válását örökítette meg.

A történelmi Japánban a császár kezében óriási hatalom összpontosult; a szigetország egyeduralkodója s egyben a sintó egyház feje volt. (Európai fogalmak szerint, egy személy volt a császár és a pápa!) Ám évszázadok során a mikádó ereje meggyengült, szerepe mindinkább szimbolikus isteni jelentésre korlátozódott, s a valódi hatalom a katonai kormányzó, a sógun kezébe csúszott át. A sógunátus mintegy 700 éven át a Meidzsi-korszak előtti Japán kormányzási formája volt. A sógun volt az ország legfőbb törvényhozó, végrehajtó és katonai hatalmi méltósága. Közülük a legjelentősebb Tokugava Iejaszu, aki 1603-ban magához ragadva a hatalmat, 265 évre biztosította dinasztiájának uralmát.

Ezúttal a tizenötödik, az utolsó sógunról lesz szó, Tokugava Josinoburól, akit mi csak történelemkönyvekből ismerhetünk, de 89 esztendő unokája, Tokugava Motoko még jól emlékezik rá. Ám előbb idézzük fel Josinobu életútját:

1837–1913 között élt, a család harmadik (Mito) ágából származott. Később a befolyásos Hitocubasi-ház örökébe lépve csakhamar a sóguni cím váromnyosaként emlegették, amit aztán mégis riválisa, Jositomi szerzett meg. Josinobut egy ideig háttérbe szorították, de csakhamar a sógun legfőbb támasza, majd később maga is sógun lett, az utolsó a sorban, a tizenötödik. Mire azonban eddig eljutott, a sógunátus órái meg voltak számlálva. Meidzsi császár a rá következő évben, 1868-ban megszüntette e tisztséget és visszavette a Tokugava-háztól a hatalmat. Ezzel vége szakadt a 700 éves sóguni uralomnak, s a Meidzsi-kormányzat került az ország élére. A rajtavesztett Josinobu visszavonult vidéki birtokára Sizuókába, majd 1897-ben Tokióba költözött. Sovány kárpótlásként végül grófi rangot kapott, és 77 éves korában mondott búcsút hányatott életének.

Motoko asszony édesapja, az utolsó sógun ötödik fia a nagybirtokos Ikeda családba nősült. Ma Motoko asszony a család rangidőse, aki még személyesen ismerte legendás nagyapját. Tokugava Josinoburól kérdezem az alábbiakban:

– A magyarok a japánokkal egyetemben az Urál-altaji embertípusba sorolhatók. A történészek szerint mi kétezer-ötszáz éve mozdultunk el arról a vidékről, hogy Európába költözzünk. Éppen ezért a japán történelem érdekel bennünket. Kérem, beszéljen nekünk nagyapjáról, az utolsó sógunról!

– Amikor elhunyt, én még az elemi iskola ötödik osztályába jártam. Még csak tízéves lehettem, de jól emlékezem reá. Az igazat megvallva, nagyapámmal so-

ha nem éltünk egy fedél alatt, hiszen apám – házassága révén – az Ikeda családhoz került, és én már ott születtem. Természetesen vannak emlékeim Josinobu nagyapámról, mert nemegyszer meglátogatott bennünket. Apám – mint említettem – a fővárostól távol élt, és sokszor meghívta nagyapámat hozzánk, aki bukása után is jól ismerte a politikai életet. Apámat különösen a Meidzsi-reform érdekelte volna, de nagyapán nem nagyon válaszolt a kérdéseire. Nyilvánvaló volt, hogy apám, aki nem élte át a változások megpróbáltatásait, nem érthette volna meg igazán a történeteket. Egyébként Josinobu nagyapám nem a sógun gyermeke volt. A család Kito-ágában született, majd a Hitocubasi-ágba nőszülve sok hányattatás után vergődött a sóguni méltóságra. Ma már egyetlen gyereke sem él. Unokái közül én vagyok a rangidős, de még én is csak tízéves voltam, amikor meghalt, hát hogyan emlékezhetne reá a család többi tagja?

– Százhusz éve, hogy véget ért Josinobu sógunátusa. Érdekel bennünket, hogyan élnek ma a Tokugava utódok?

– Változnak az idők. Ugyan ki vágyódna ma vissza a Tokugava családból a sóguni hatalomba? Dolgoznak valamennyien, mint bárki más. A Meidzsi-korszakban többnyire csak a főúri családok sarjai jutottak be a parlamentbe. Ma már nekik semmi közük a politikához.

– Kérem, beszéljen magáról is!

– A Meidzsi-korszak 35. évében születtem, azaz 1902-ben. Az Ikedák – mint főúri család tagjai – őrizték a hagyományokat. Nagyszámú személyzet szolgált nálunk. Amikor elértem a serdülőkort, gyönyörű kimonókba öltöztettek, és hintőfogatokon vittek. Belső udvarhölgyek vettek körül, akik felváltva viselték gondomat. Úgy éltem, mint valami királykisasszony. Tizennyolc éves koromban kerültem eladósorba. Férjemül a Tokugava család Mito-ágába fogadott férfit választottak.

– Magyarország távol esik Japántól, mégis megkérdezem: járt-e ott valamikor?

– Bizony, jártam! Az első világháború után, két és fél évig Németországban éltünk, akkor ellátogattunk Magyarországra is. Japán nyugodt volt, Németország pedig veszített háború után. Repülőjárat nem volt, vonattal utaztunk. Magyarország is csendesnek tűnt, semmi különös nem történt. A szállodánk a Duna-partra nézett. Nagyon szép látvány volt. Biztosan megvan még az a hotel. A tolmácsunkra jól emlékezem, mert magyar létére kiválóan beszélt

Tokugava Motoko asszony

Tokugava Josinobu
az utolsó sógun 1902-ben

japánul. Ide-oda kalauzolgatott bennünket a városban. Sajnos, a neve már nem jut eszembe. Fekete hajú, erős járomcsontú ember volt, ázsiai arcú. Arra gondoltam, hogy talán még mongoloid vér is folyik az ereiben. Az ott-tartózkodásunk rövid volt, mindössze két nap, a főváros mégis erős benyomást tett ránk. Egyhetes szabadságunkat töltöttük akkor. Magyarországról európai körútra indultunk, úgy tértünk vissza Németországba. Két nap elég ahhoz, hogy az ember eldöntse egy ország hangulatát. Magyarország kellemes benyomást tett ránk.

– *Motoko asszony, mit üzenne a magyaroknak?*

– Országaink távol esnek egymástól, meglehet, hogy a gondolkodásunk is eltérő, de békére vágyva közel kerülhetünk egymáshoz. A kommunikációs nehézségeket oldja, hogy egyre több japán fiatal tanul idegen nyelvet, és a külföldiek közül is mind többen beszélnek japánul.

Japán a világ előtt megnyílt, nemzetközi lett, mégsem könnyű igazán megérteni egymást. Egy másik ország kultúráját és szokásait nem tudja a magáévá tenni, aki nem ott nevelkedett. Ismerve a bennünket kultúrában és nemzetiségben elválasztó különbségeket, törekednünk kell, hogy szerte a világon megértésben és barátságban éljünk egymással. Magam a külföldi utazáshoz már idős vagyok, de szívesen fogadom a külföldiek látogatását. Egy-egy új ismeretség kötésekor ma is úgy érzem, hogy tapasztalatokkal gazdagodok, s ezt ajánlom másoknak is!

Motoko asszony férjével

Doma-Mikó István

Epilógus. Motoko asszony 89 évesen is friss, jó emlékezetű, választékos beszélgetőpartner volt. Társalgásunk után még további hat évet élt. Utolsó esztendőit mitói birtokán töltötte, ahol idejének zömét hobbijának, a tűzzománc-és bórdomborítás-készítésnek szentelte.

1996-ban lábtörést szenvedett, s egy hónappal később, szeptember 17-én fekvőbetegként legyengülve halt meg. Ezt a napot is energikusan, tervekkelelve kezdte, s a halál hirtelen érte 95 éves korában. Az utolsó sógun unokája, a történelem tanúja a Tokugava-címer alatt nyugszik őseivel.

A szép nemeskisasszony emlékei

Fiatalon – hogy szép nőnek látsszak – díszes kimonót vettem magamra, és hintóba szálltam, ha bárhova menni kívántam. Édesanyám helyett öltöztetőnő adta rám a ruháimat, s fiatal hölgyek szépítették az arcomat. Azután anyám tömésberakásos nagy hajkoronát varázsolt a fejemre. Még az iskolába is gyönyörű ruhákban, szépen kikészítve jártam. A szolgák gyakran mondogatták, hogy nagyon szép vagyok.

Nagyanyám fiatal korában még a Rokumékant járt. Ezt ma a „nemzetközi kapcsolatok intézetének”, „táncháznak” vagy „bazárnak” neveznék. Mindegyik szerepet betöltötte. Havonta egyszer összegyűltek a különböző országok nagykövetei a jelentősebb japánokkal, és mindenki hozta a családját. A külföldiek kirakták az áruikat, a japánok vásároltak, aztán mindenki táncolt. Hogy milyen volt akkor a báli ruha? Fűzőt használtak, a hajukat pedig a francia barokk mintájára bodorították. Az öltözetünkhöz tartozó csipkekalapot és hosszú blúzt külföldről szereztük be. Akkoriban kezdték a japánok európai cipőt viselni, amelyben otthon sokat gyakoroltuk a járást, hogy a külföldiek előtt ne maradjunk szégyenben.

Az én koromban a Rokumékant a Tékoku Hotel (Birodalmi Hotel) váltotta fel. Ám ezek a nemzetközi partik mások voltak, mint külföldön. Ezt onnan tudom, hogy a házasságom után Európában utazgattam. Ott a partikra csak házaspárok jártak, ezért elképzelhetetlen volt, hogy két fiatal összeismerkedjék és megházasodjon. A külföldön élő japánoknak nem volt módja a nemzetközi házasságra. Ha egy japán házaspárt partira hívtak, csak a férj ment el. A japánok a nyelvet nem értették, nem tudtak kapcsolatot teremteni, ezért inkább felhagytak a partira járással. A Meidzsi-korszakban ritka volt a külföldiekkel való kapcsolat. Nehézségekkel járt, és sok furcsaság megesett. De ma már másképpen van. A háború után valamennyien idegen nyelvet kezdtünk tanulni, és Japánban is természetes lett, hogy idegen beszédet hallunk. Manapság az sem újdonság, ha egy család külföldi kiküldetésben van. Szóval nemcsak a hivatalos, de a társasági és magánkapcsolatokban is sokkal inkább nemzetköziek lettünk.

Fiatalon...

A kém magánélete

A Sorge-rejtély

Dr. Richard Sorge,
a Szovjetunió kémje

Ki ne ismerné a mesterkém, Richard Sorge nevét, aki a második világháborúban Japánból küldte titkos rádióüzeneteit Sztálinnak? Sorge a tokiói német nagykövetségre bejáratos újságíróként felbecsülhetetlen értékű hadititkokhoz fért hozzá. Működésének csúcscént előre értesítette Sztálint a Szovjetunió német lerohanásának időpontjáról és helyéről. Az öntelt diktátor azonban saját „tévedhetetlen” megérzéseire hallgatva hatalmas veszteséget okozott saját haderejének.

Számtalan könyv és filmalkotás taglalja, hogyan alakult volna a háború és az azt követő évek története, ha Sztálin hisz a szovjet hírszerzés német származású ügynökének.

A Sorge-rejtély még ma is találgatásokra ad okot. Hétpecsétes titkait zárt dossziék őrzik, bár az utóbbi években különös okmányok „szállingóztak ki” a KGB titkos archívumaiból. Ezek ismeretében pedig már könnyebb összerakni a mozaikot.

A Szovjetunió szétesésekor Japánban rábukkantam Sorge volt kedvesére. Az akkor 80 éves japán hölgy kezdetben meglehetősen bizalmatlanul fogadott, még Sorgéhoz fűződő kapcsolatára sem akart emlékezni. Azután is ezer kifogással élt: „Jaj, aranyoskám, most javítják a fogsoromat, így nem fogadhatok vendégeket!” Ám a találkozóban megállapodva felbátorodott, és maga is kérdegetni kezdett: „Mondja, mi ez a nagy felhajtás a Szovjetunió körül? A követség minden hónapban ideküldött egy embert, hogy ’meglátogasson’, de most már hónapok óta felém se néznek. Megszűnt a Szovjetunió? Jaj, Iszenkém, mi lesz a követség hatalmas épületével, és mi lesz velem?”

Tokió Nisi-Azabu negyedében egy sikátorszerű, szűk, csendes utcában keresem Isí Hanako házát. Ő a Sorge-ügy kevés túlélőinek egyike. Az épület első ránézésre egyszerű, puritán. A kertben virágok pompáznak, de a homlokzat sötét, komor, mint lakójának múltja. A szobában Sorge-fotók, a kémét ábrázoló szobrok, reliefek, róla írt könyvek – valóságos emlékmúzeum.

Hanako szan fiatalabbnak tűnik a koránál. Az arca még ma is őrzi leánykori szépségének nyomait. Ahogy Sorgére terelődik a szó, olyan hévvel beszél, mint-ha az idő és a történelem megállt volna.

Isí Hanako, a történelem tanúja

– *Kérjük, mesélje el, hogyan ismerte meg Richard Sorgét?*

– Az ismeretségünk 1935-ben kezdődött, Tokió Ginza negyedében. Hostessként egy étteremben dolgoztam, amely éjjel mulatóként működött. A tulajdonosa német volt, a vendégek pedig többségükben külföldiek. Nagy volt a forgalmunk. Sorge október 6-án járt ott először, éppen a születésnapján. A tulajdonos bemutatott bennünket egymásnak, majd pezsgőt bontott: „Az úr ma negyvenéves. Erre igyunk!” – mondta, és koccintottunk.

– *Milyen volt doktor Sorge első látásra?*

– Nagyon tartózkodónak tűnt. A mulatóba sok szoknyavadász járt, de éreztem, hogy ő nem afféle. Komoly ember volt, nem szószaporító fajta. Ráadásul már negyvenéves, így nekem, aki akkor huszonnégy voltam, szinte az apám lehetett volna.

– *Miről beszéltek először?*

– Pillanatnyi zavarunkban nem is tudtuk, mit szóljunk. Akkoriban ő még nem tudott jól japánul. Végül azzal törte meg a csendet, hogy megkérdezte, hány éves vagyok. Én azt válaszoltam, hogy huszonhárom. Igen – pirul –, egy kicsit fiatalítottam magamat. Aztán megkérdezte, hogy mi a kedvenc időtöltésem, én azt mondtam, hogy a komolyzenét szeretem. „Menjünk el holnap a Ginzára, és megveszem a kedvenc lemezét” – indítványozta erre.

– *Szóval első látásra randevút kért. Kedvező választ kapott?*

– Természetesen, hiszen megígérte, hogy hanglemezt vesz nekem, amit akkor annyira szerettem.

– *Milyen volt az első randevú?*

– Először a Yamane zeneműboltba mentünk, ami annak idején a legnagyobb volt, és ő megvette nekem Benjamino Gigli lemezét. Magának is vásárolt, Mozart zongoraszonátáit. Később együtt vacsoráztunk, és akkor beszélt nekem a munkájáról is. Természetesen a hírszerzésről mélyen hallgatott, azt mondta, egy német újság japáni tudósítója. Megismerkedésünk után egy évvel költöztem hozzá, de mert anyám gyakran jött Tokióba, lényegében az időmet megosztottam a két lakás között. Csak a hét egyik felét töltöttem Sorgéval.

– *Milyen volt a közös életük?*

– Szerelmesek voltunk. Örömről leltük abban, hogy kettesben zenét hallgatunk, olyasmikről beszélgettünk, amikről más szerelmesek is szoktak, és néha elmentünk moziba, megnéztünk egy-egy külföldi filmet. Gyűjtötte a koktejlokat, és kiváló koktejlokat kevert. Gyakran iszogattunk együtt.

– *Sorge bírta az italt?*

– Gyakran úgy jött haza, hogy már az ajtóban láttam rajta, az összeomlás határán van. Ilyenkor vizespohárszámra itta az égetett szeszt. A róla írt könyvek némelyike idült alkoholistának állítja be, de az nem igaz! Megesett, hogy sokat ivott, de soha nem ártott meg neki. Ha felhajtott egy pohárral, újjászületett. Olyankor ő volt a világ mókamestere, minden társaság rajongott érte.

Hanako fiatalon a lemezejátszóval

– *Mi volt a kedvenc időtöltése?*

– Imádta Japán művészetét. Szerette a Kabuki-színházat, a lakása falát Utamaro-fanyomat-másolatokkal és Buddha-képekkel tapétázta. El volt tőlük ragadtatva.

– *Egyszóval: szerette Japánt?*

– Magát az országot és a kultúráját igen, de a politikai rendszert nagyon ellenezte.

– *Beszélt önnek arról, hogy kommunista?*

– Nyíltan nem mondta ki, csak következtetni engedett arra, hogy a gondolkodása közel áll a nálunk szocialistának nevezett elvekhez. Szívből gyűlölte Hitlert és a háborút. Az első világháború borzalmairól olyan hévvel beszélt, hogy nem is kommunistának, inkább pacifistának véltem.

– *Beavatta önt a küldetésébe?*

– Hova gondol? Soha! Bár előttem kitárulkozott, mégis körbevette valami furcsa titokzatosság. Célozgatott arra, hogy az élete veszélyben van, és hogy bármelyik pillanatban kész a halálra. Néha egyenesen félelmetes volt. Szerelmek voltak, én gyereket akartam tőle, de ő azzal ijesztgetett, hogy milyen élete lenne a gyerekünknek – félárván. Nem értettem pontosan, hogy mire gondol, de olyankor mindig nagyon sírtam. Nekem akkoriban fogalmam se volt a kémkedésről, talán csak Mata Hariról hallottam. Elképzelni se tudtam egy olyan szervezetet, amilyenben – mint később megtudtam – Sorge működött.

– *1940-ben a japán kémelhárítás felfigyelt a Ramsay néven küldött rádióüzenetekre. Sorgét is figyelni kezdték. Felismerte a veszélyt?*

– Azt hiszem, nem volt tudatában. Szerintem elég óvatlan volt. Gyanút kellett volna fognia, amikor megszakadt a kapcsolata az összekötőjével, Ozakival. Akkor még bőven maradt volna ideje külföldre menekülni, de nem akarta elhinni, hogy a játszma folytatása az életébe kerülhet.

– *Látta őt gyengének?*

– Csak egyszer, kevéssel a letartóztatása előtt. Akkor kezdődött a háború Németország és a Szovjetunió között. Nagyon megrázta, hogy a szülőhazája és a szíve szerinti hazája harcban áll egymással. „Egyedül maradtam – mondta –, magamra hagyatva, barátok nélkül.” A térdemre hajtotta a fejét, úgy zokogott. Ez volt az egyetlen eset, hogy sírni láttam.

– *Milyen volt az utolsó találkozásuk?*

– 1941. október 6-án, egy ginzai mulatóban ünnepeltük 46. születésnapját. A sors keze: az első találkozásunk is Ginzán volt, hat évvel azelőtt, az is a születésnapján. De ez már egy másik Sorge volt. Gondok gyötörték. Akkor már tudta, hogy a japánok háborúba keverednek az amerikaiakkal, és veszíteni fognak. Körülötte is egyre szorosabb lett a hurok. Arra kért, térjek vissza az édesanyám lakására. Akkoriban egyre szigorúbban ellenőrizték azokat, akiknek külföldi kapcsolataik voltak, és én ezzel magyaráztam az aggodalmát. A következő hónapban pedig már le is tartóztatták.

A Sorge-iratokat rejtő KGB-épület

– *Hogyan értesült az elfogásáról?*

– Egy detektívtől tudtam meg, aki azért jött a lakásomra, hogy kikérdezen. Valami tiltott valutaeladásról beszélt megtevesztésül, bár meglehet, hogy őt magát se informálták a valódi okokról. Amikor ezt követően észrevettem, hogy a rendőrség megfigyeltet, valami eddig ismeretlen félelem kerített a hatalmába. Az is kétségbe ejtett, hogy Sorgéről semmi hír nem jutott ki hozzám, s mikor hónapok múlva megtudtam, hogy kém, majdnem elájultam a megdöbbenéstől.

– *Megrendültek az iránta táplált érzelmei?*

– Az együtt töltött hat esztendő boldog emlékei és a becsapottság érzése kavargott bennem. Így volt ez egészen 1943-ig, amikor engem is bevitt a rendőrség, és most már alaposan kivallattott mindenről, a kapcsolatunk minden egyes részletéről is. Gyanítottam, hogy valamire készülnek, de semmi konkrétumot nem tudtam.

– *Sorgét 1944-ben a Szovjetunió ünnepén, november 7-én végezték ki. Mikor értesült erről?*

– Majdnem egy év múlva, a háború befejeztével, amikor az újságok a lakosság tudomására hozták. Szólni se tudtam, úgy éreztem, jeges marok szorítja össze a torkomat.

– *Sorge a kommunizmus „szent ügyéért” halt meg. Mit gondol, hogyan vélekedne most, ha élne?*

– Hruscsov idején a Szovjetunió magára vállalta Sorge emlékének ápolását, és posztumusz a Szovjetunió Hőse címet adományozta neki. Ezután háromszor is jártam ott, de nem tudtam megszeretni azt az országot. Ha Sorge élne, csalódott lenne. Szentül hitte, hogy a kommunizmus megoldja az emberiség gondjait, jólétet és boldogságot ad a világnak. Ezért kész volt az életét áldozni. Ezt még a bírái is tisztelték benne. Ha élne, kétségbeesne attól, amit lát. Talán el se ismerné, hogy tévedett, inkább azt hinné, hogy a Szovjetunió vezetői rossz vágányra vitték a hibátlan eszmét.

– *Sorge halott. Foglalkozott ön a férjhezmenetel gondolatával?*

– Erre Japánban gondolni sem lehet! Megbélyegzett ember vagyok. Egy külföldi kém szeretője voltam!

– *Tehát az ön élete 24 éves kora óta ma is Sorgétól függ. Isí Hanako szan, visszatekintve a múltra, megbánta, hogy a sors összehozta doktor Sorgéval?*

– Nem, nem bántam meg. Fiatal voltam, és hat évig – minden megpróbáltatás ellenére – na-

A kém egyetlen magánfotója

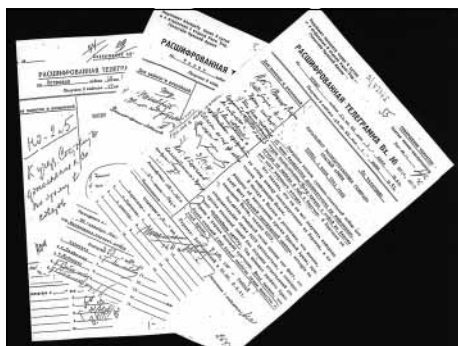

Katyusa, Sorge Szibériába száműzött orosz felesége

gyon boldog. Ma is az vagyok, ha rá gondolok, csak hát... engem fiatal lány koromban összehozott a sors egy olyan hatalmas, karizmatikus, nem mindennapi egyéniséggel, mint Richard Sorge. Ez egy magamfajta egyszerű lánynak nagyon nagy súly. Szóval nehéz... volt. (Isí Hanako elsírja magát.)

Doma-Mikó István

Sorge siffrírozott rádióüzenetében értesítette a szovjet vezérkart a német támadás helyéről és percre pontos idejéről. Sztálin viszont kötötte magát ahhoz, hogy a két ország közötti háború az általa feltételezett helyen és időben fog kirobbanni. A GRU vezetői Sorge értesítését csapdának véelve dezinformációs választ adtak rá.

Iratok, amelyek megváltoztathatták volna a háború folyását

A KGB irattárából előkerült Sorge aláhúzásokkal és felüljegyzésekkel kiértékelt távirata:

A Vörös Hadsereg Vezérkari Főnöksége (GRU)
Hírszerzési Főparancsnok részére
Tokió, 1941. június 1.

Az a feltételezés, hogy a német-szovjet háború kezdete körülbelül június 15-e lenne, kizárólag azon az információn alapul, amelyet Scholl ezredes hozott magával Berlinből Bangkokon keresztül május 6-án. Scholl ezredes a katonai attasé szerepét tölti be ott.

„OTT” azt mondta, hogy nem tudott közvetlenül információt szerezni Berlinből erről a témáról, csak amit Scholltól kapott.

Scholl-lal folytatott beszélgetésünk során számomra világossá vált, hogy Scholl szerint a Szovjetunió elkövetett egy nagy taktikai hibát, és ezt a németek észrevették.

A német nézőpont szerint az, hogy a Szovjetunió a védelmi vonalait közvetlenül a német vonalak elé helyezte jelentősebb oldalszárnyak nélkül, hatalmas hiba volt. Ez a hiba elősegíti a Vörös Hadsereg legyőzését az első jelentősebb ütközetben. Scholl azt mondta, hogy erősebb német támadás várható a balszárnyon.

Ramsay

Oldaljegyzet: **SÜRGŐS!!!!**

Kérem, küldjék el Ramsaynak a következőt:

Szeretném tudni:

**1. Pontosabb információt arról a bizonyos „nagy taktikai hibáról”, amiről beszélt,
és**

2. az Ön véleményét Scholl állításának valódiságáról azt a bizonyos „balszárnynon történő támadást” illetően.

Megjegyzés: **Tegyük a „Megbízhatatlan üzenetek” közé.**

Keresztben írott megjegyzés: **Elintézve.**

Sorgét porig lesújtotta, hogy a Szovjetunió a németekkel való háborút hatalmas veszteségekkel kezdte, mert nem bíztak meg az értesítésében.

Epilógus. Isí Hanako beszélgetésünkkor „elfelejtette” megemlíteni, hogy a sármos kém már együttélésük előtt házas volt. (Orosz feleségét – biztos, ami biztos – egészen haláláig egy szibériai fogolytáborban tartotta a KGB.) Bár a japán hatóságoknak minderről sejtelmük sem volt, a keleti szépség és a „külföldi újságíró” házasságkötését mégsem engedélyezték.

Négy évvel a háború után Hanako szan mégis egy valódi hitvestárs makacs-ságával kutatta fel a szeretett férfi hamvait. Kihantoltatta a zosigajai temető közös sírjából, és a tokiói Tama-reien temetőben helyezte végső nyugalomra orosz és japán feliratú sírkő alatt. A kettejük kapcsolatáról írt könyve, a *Sorge*, az *ember* 1956-tól négy kiadást élt meg.

A sokat szenvedett szerető fél évszázaddal később követte Sorgét a halálba. Isí Hanako 2000. július elsején, 89 éves korában, egy mitakai kórházban hunyt el tüdőrákban. Hamvait végakarata szerint az életét meghatározó férfié mellé temették. Közös sírkövük rövid, de sokatmondó vésete: „Richard Sorge és felesége, Isí Hanako”.

Tora-tora-tora!

Exkluzív riport a Pearl Harbort megtámadó vadászpilótával

A tora japánul tigris, háromszor mondva pedig a jelszó, amely 1941. december 8-án elindította Pearl Harbor bombázását, s ezzel Japán hadba lépését Amerika ellen. A hatvanas évek bestsellere lett az eseményeket felelevenítő *Tora-tora-tora* című könyv, 1970-ben pedig nagy sikert aratott megfilmesítése. Mindkettő megemlékezik Muranaka vadászpilótáról: „Fucsita kapitány egyfolytában a felderítőgépek rádiójelentését hallgatta. A többi gépen szálló pilóta is a honolului adót figyelte. A Hiryú repülőgép-anyahajó első osztályú vadászpilótája, Muranaka Kazuo őrmester élete végéig felejthetetlen adást hallgatott. Egy kedves kislányhang *Az aranyos kiscsikót* énekelte japánul. Másfél óra múlva mi lesz a sorsa ezeknek a kedves gyerekeknek? – gondolta, és nem volt képes tovább hallgatni, elcsavarta a rádió gombját.”

Szinte magam is kételkedem, hogy az események után közel hatvan évvel Kjúszú-szigeti házában együtt teázok a legendás vadászpilótával, aki a történelemnek nem tanúja – formálójá volt! A szikár kis ember hetven év körülínek látszik, de a mosolya örökifjú és csibészes, mintha ma is a botkormányt szorítva törne át a zárótűzőn, próba-szerencse, lesz, ami lesz! Nem érzékeli, hogy felesége körülöttünk serénykedik, s a teríték félóránként változik (zöld tea, jeges kávé, zselé, édesbabsütemény), csak mesél, mesél, mesél...

Muranaka Kazuo vadászpilóta
és Doma-Mikó István

– *Muranaka úr, ön szerint miért tört ki a háború Japán és Amerika között?*

– A negyvenes évek elején Japán ereje teljében, Ázsia és a csendes-óceáni szigetvilág vezető hatalma volt. Tárgyalásokkal próbálta rendezni, hogy területszerzései ütköztek a szintén terjeszkedő Amerikával. Diplomataink javaslata szerint lemondtunk volna a szerzett területek zöméről, s ha ezzel Amerika nem éri be, a második verzió szerint a külföldi energiaforrásokat kivéve minden szerzeményről. Az amerikaiak megfejtették kormányunk titkos táviratkódját, és javaslataink elhangzása előtt mindkét verziót „kilőtték”. Követelték, hogy Japán minden szerzett területét adja fel a külföldi energiaforrásaival együtt. Az országunkat megbénító „rendezési terv” felért egy hadüzenettel vagy ultimátummal.

– *Volt-e előjele a háborúnak?*

– A lakosság érezte, hogy a két ország addig baráti kapcsolatai befagytak, de háborúra nem számított. Pearl Harbor bombázása perceiben a japán mozik az amerikai *Elfújta a szél* című filmet vetítették Gary Cooper főszereplésével.

– *Ön részt vett Pearl Harbor bombázásában, a háború kirobantásában. Hogyan tudná feleleveníteni azt?*

– Támadó egységünk 1941. november 26-án reggel 6 órakor indult Japán legészakibb támaszpontjáról, Saekiwanról, hat repülőgép-anyahajón. Titkos parancsunk a cél koordinátái helyett csak egy hosszúsági fokot adott meg, s ebből arra következtettem, hogy Hawaiiba tartunk. December 8-án hajnalra mintegy száz kilométerre a partjaitól megálltunk. Nyilvánvalóan támadásra készültünk.

23 éves voltam, fiatal, erős, tettekreész. Zero-szen egyszemélyes vadászgépem a legmodernebb: 1100 lóerős, maximális sebessége 565 kilométer/óra. Teli tankkal 2375 kilométert repült. Rendkívüli gyors irányváltoztatásra tervezték.

6 óra öt perckor kaptuk meg a fel szállási parancsot. A támadásban 350 gépünk vett részt (78 vadászgép, 129 kétszemélyes bombázó, 143 harminczemélyes nehézbombázó), és besegített 5 tengeraltjárónk is.

Huszonhat rajjal támadtunk. Én – tizedmagammal – az első rajban emelkedtem a levegőbe a Hirjú repülőgép-anyahajóról, és az első között érkeztem Pearl Harbor fölé. A hajnali levegőben tisztán kivehettük a várost. Csendesnek és mesészerűnek hatott. A messze alattam szálló bombázók miniatűr szárnyai csillogtak, mintha aranyport szórnánk az alvó városra. Aztán hirtelen megtört a varázs, és a légelhárító ütegek elkezdtek köpködni ránk, igaz, nem sok kárt tettek bennünk. Mi, bombázóinkat védve felettük köröztünk, azok pedig „megszórták” a kikötőt. Égtünk a türelmetlenségtől, de az amerikai vadászgépekre hiába vártunk. Aztán egyikünk zuhanóba kapasolt, mi pedig huss! – egyként utána, rá a reptéren parkoló gépekre. Elhúztunk felettük, és istenesen megsoroztuk őket. Géppuskatüzünkötől negyven vadász kapott lángra és sorban robbantak, csak az óriásgépeket lőttük hiába. Valószínűleg javítás miatt leszerelték róluk a tartályokat.

Az amerikai haditengerészet 6 óra 53 perckor adta le az első segélykérő táviratot, amikor már javában állt a bál! A robbanások, légvédelmi ütegek és a sorozatlövészek dobhártyát repesztettek. Szerencsénkre mi abból nem sokat hallottunk saját felpörgetett motorjaink bögésétől. Lent az egyre szélesedő tűztengerből sűrű fekete füst szállt fel. A légénységi laktanya lakói észrevették, hogy velük nem sokat törődünk, és egyre szentelenebbül lőttek bennünket. Vadászgépeinken öt üzemanyagtank van, a szárnyakon kettő-kettő, és a törzs alatt egy kisebb. Nálam az utóbbit átlőtték, de csodával határos módon

Zero-szen,
a japán haditengerészet vadászgépe

Pearl Harbor
a japán bombázás perceiben

nem robbantam fel, csak a pilótakabin padlójára folyt az üzemanyag, valósággal tocsogtam benne! Csatlakoztam az üresen visszatérő bombázóinkhoz, még mielőtt robbannék. Egy búcsúpillantás a Gyöngy-öbölre, és csodálkozva láttam, hogy a tűzvész közepén érintetlenül áll az amerikaiak három óriástartálya. Mintha direkt megkíméltük volna! Pedig ha az a több száz tonna üzemanyag akkor felrobban!...

– *Váratlanul érte-e a támadás az amerikaiakat?*

– A légharításuk annál gyorsabban reagált! A háború után kiderült, hogy megfejtették vezérkarunk távirati kódját, és vártak bennünket. A modernebb repülőgép-anyahajóikat az éj leple alatt kifuttatták, az otthagyt hadianyagot és legénységet pedig feláldozták, nehogy gyanút fogjunk.

– *Hogyan vélekedett a daihon-ei a történetekről?*

– Vezérkarunk teljes győzelemnek tartotta. Az ellenség 450 gépet vesztett lent, és tizennégvet a levegőben, mi összesen huszonkilencet. Mégis úgy éreztem, hogy előre iszunk a medve bőrére. Amerika nagy ország.

– *A vezérkar bölcsen elhallgatta, hogy az amerikaiak foglyot is ejtettek. Szakamaki zászlós kétszemélyes mini-tengeralattjárójával belegabalyodott a halászhálódba. Térjünk vissza! Kérem, mesélje el, hogyan folytatódott katonai pályafutása?*

– A háborúban nagy fordulatot jelentett a midway csatavesztésünk 1942. június 17-én. Táviratkódunk ismeretében az amerikaiak csapdába csalták a japán flottát. Az amerikai gépek megtámadták a Hirjút is, repülőgép-anyahajónkat. Az elsők között emelkedtem a levegőbe, és társaimmal azonnal vadászgépek zárótüzébe kerültem. A légtér dugig volt a hajók körül, hat szemmel se mérhettük volna fel másodpercenként, ki repül mögöttünk, mellettünk, felettünk. Légi harcban gyakran kialakulnak küzdőpárok, de itt szinte mindenki tüzelt mindenkire. Három amerikai gépet szitává lőttem. A harmadik lelövése után az én gépe-

Süllyed az Arizona csatahajó

Muranaka vadászpilóta: ...így repültünk...

Szakamaki zászlós idős korában egy háborús mini-tengeralattjáróval

met is találat érte, és sebesülten kényszerleszállást hajtottam végre. Látja, azóta is szinte béna a lábam. A csatát elvesztettük, de a Hirjút megmentettük. Ezt követően elkeseredett harcokban egyenként elvesztettük szerzett területeinket. Gyógyulásom után a csendes-óceáni légi csatákban harcoltam a Salamon-szigetek, Új-Guinea, Guam, Borneó, Jáva és Port Darwin felett. Aztán Szingapúrba kerültem oktatópilótának, majd előléptettek zászlóssá, és Nagaszakiba, az ómurai légitámaszpontra vezényeltek. Ott az Oita feletti légi harcok résztvevőjeként értem meg a háború végét, de előtte '45. július 24-én még egy amerikai gépet lelőttem.

– *Vadászrepülőknél a „rangot” a lelőtt gépek száma adja. Ön hol állt a sorban?*

– Kilenc ellenséges gépet szedtem le, ebből hat lelövését visszaigazolták.

– *Mikortól sejtette, hogy Japán elveszti a háborút?*

– A midwayi csatavesztés után Ónisi altengernagy megalapította a Kamikaze öngyilkos alakulatot. Attól kezdve csak a becsületért harcoltunk, hogy ne kelljen feltétel nélkül kapitulálnunk. Mi, japánok az ilyesmihez nem szoktunk hozzá... 1945. augusztus 9-én az epicentrumtól 30 kilométerre végignéztam a Nagaszakira ledobott atombomba robbanását. Tudtam, hogy mindennek vége, a kapitulációhoz semmi feltételt nem szabhatunk...

– *Hogyan alakult sorsa a háború után?*

– A légierőnél helyezkedtem el, egészen a nyugdíjig. Hajh, az idő nem áll meg! 82. évemben járok, hajh, a fiatalság!...

Arcán kisimulnak a ráncok, újra megjelenik a csibészes mosoly, mintha ma is 23 éves lenne...

Epilógus. Muranaka Kazuo zászlós élete utolsó két évében fizikailag legyengült, már az évente megrendezett pilóta-veterántlátkozón sem jelent meg. 2006-ban, életének 87 évében végleg elszenderült.

Az atombomba bombafelhője
Nagaszakiban

Kamikaze, az „isteni vihar”

Exkluzív riport egy öngyilkos repülővel

„1945. augusztus 13-án, két nappal a háború vége előtt a Kisarazu légitámaszpontból egy öngyilkos egység indult bevetésre. Előljárom, Nisimori Josiomi őrmester így szólt hozzám: »Kavano, most meghalok. A te egyenruhád tisztább. Cseréld el velem, hogy méltó módon érjen a halál.« Fájó szívvel adtam át pilótaruhámat, amelyet három nappal későbbi bevetésemre, saját halálomra tartogattam. A sorra kerülésem előtti napon befejeződött a háború. Egyenruhám az okinavai tenger fenekén nyugszik helyettem, én pedig élek.”

1941-ben Japán lebombázta az amerikai Pearl Harbort, s ezzel reménytelen háborúba keveredett a nálánál huszonötször nagyobb Amerikával, Angliával és szövetségeseikkel. Az 1942-es midway csatavesztés után helyzete kilátástalanná vált, és a *daihonei*, a vezérkar kétségbeesett eszközökhöz folyamodott, hogy a háborúvesztést elkerülje.

Az öngyilkos támadások tervét Okamura Motoharu ezredes terjesztette Ónisi Takidzsiró altengernagy elé, aki később a „kamikazék atyja” lett. A vezérkar jóváhagyta, hogy önként jelentkezők életüket áldozva, bombákkal megrakott repülőket, vitorlázókat, mini-tengeralattjárókat és motorcsónakokat irányítsanak az ellenséges hajóknak.

A világ első élő bombája Szeki Jukio hadnagy, oktatópilóta lett. Szeki, aki fél éve házasodott, Ónisi altengernagy felkérésére rögtön igent mondott. Csoportha 1944. október 25-én a Fülöp-szigeteknél sikeres támadást hajtott végre egy amerikai hajóraj ellen. Az öt gépből négy sikeresen ütközött, és hat hajóban tett kárt. Egy repülőgép-anyahajót és egy csatahajót elsüllyesztettek, egy másik anyahajón tűzvészt okoztak, és további három anyahajót megrongáltak.

A vezérkar az eredményen felbuzdulva létrehozta a „Tokkótai”-t, ez a Tokubecu Kógeki Tai (Különleges Támadóalakulat) rövidítése. A köztudatban mégis az első öngyilkos, Szeki alakulatának neve, a Kamikaze maradt fenn. Jelentése, Isteni Vihar (célzás a tájfunra, amely a Japánt feldúló mongol hajóhadat elpusztította).

A folyamatossá vált kamikazetámadások az amerikai hajóflotta történelmének legnagyobb veszteséget okozták, amiért a japán haditengerészet 2534 embert és 1392 repülőt áldozott fel.

Kik voltak ezek a 18-23 év közötti, hamvazó arcú fiatalok, akik önként dobták el életüket, hogy rozsdás gyakorlógépeikben csak az odaút benzinjével és 250–800 kg bombával az amerikai hajókra rárepülve szörnyethaljanak? Az ellenséget senki nem vádolhatja elfogultsággal a kamikazék javára. A téma elismert kutatója, Denis Warner, az amerikai UPI tokiói tudósítója szerint épeszű, kétségtelenül bátor és elszánt férfiak voltak, akikben az életösztönt legyőzte a hazaszeretet.

De hallgassuk meg a ritka túlélők egyikét, Kavano Kiicsi navigátort, akit maga alapította kamikaze-gyűjteményében kérdezek.

– *Kavano úr, hogyan került ön a Kamikaze Különleges Támadóalakulathoz?*

– 1942. május elsején a tucsiurai haditengerészet önkéntese lettem. A Jokaren Repülő Szakiskolába jelentkeztem, ahol szigorú felvételi vizsgán kellett „átmennünk”: a szédlési vizsgán a 10-15-ször megforgatott pilótaszékből kikelve egyenesen járni, a meredeken döntött padlón talpon maradni, de volt látószög-vizsga, sőt, írásbeli és szóbeli is. Az iskola eredetileg hároméves volt, de a háborúra való tekintettel mi két év alatt végeztünk. 18 évesen a kocsírepülőterre kerültem segédoktatónak, majd fél év múlva Oitára a 148 fős Mitate századhoz mint navigátor. Kétszemélyes Rjúszei vadászgépeken szolgáltunk, amely akkor a legmodernebb volt: 1825 lóerős, maximális sebessége 450 km/óra, és legnagyobb repülési távolsága tele tankkal 2000 km. Csak ennek a gépnek volt döntött, kényelmes ülése. Összesen 110 darab volt belőle, ebből 80 a mi egységünkénél. (Később megdöbbentett, hogy feláldozzuk őket.)

– *Hogyan értesült a Tokkótairól?*

– Szeki hadnagy öngyilkos bevetéséről a hadsereg propagandagépezete két nap késéssel valamennyiünket tájékoztatott. Követői akadtak, elindult az önkéntesek áradata. Japánban az elsőszülött fiút a széltől is óvják, így a második vagy harmadik fiúk lettek kamikazék. Az önkéntes halálaitéltek elfogytával, 1945. július 25-én a vezérkar valamennyi repülő kamikazének nyilvánított, és a parancs kihirdetése napjától nálunk is kezdődtek az öngyilkos bevetések.

– *Mi volt első benyomása a hírre?*

– ...Hogy vesztésre állunk! Másokban élhetett az életben maradás reménye, de minket vágóhídra küldtek.

– *Miből állt a kamikazekiképzés?*

– Naponta gyakoroltuk az ellenséges hajóra való rárepülést. 2000 méter magasságból felpörgetett motorral „becéloztuk” az irányítótoronyt, de 200 méteren „kicsúsztuk” a zuhanásból és vízszintbe hoztuk a gépet. Ez a gyakorlat légi harcnál több társam életét megmentette, akiknek a „sarkában jártak”. Az amerikai vadászok később kaptak észbe, hogy a zuhanásból ki kéne siklani. Megesik, hogy két gép egy függőleges kört írva kergeti egymást. Ilyenkor az kerül lövőhelyzetbe, aki előbb befejezi a kört. Itt is előnybe kerültünk, mert mi fejfel lefele is tanultunk repülni...

– *Féltek-e a haláltól?*

– Közömbösek voltunk. Állandóan a saját halálunkat gyakoroltuk, és mindennap elvesztettük néhány bevetésre küldött bajtársun-

Doma-Mikó István és Kavano Kiicsi
a kamikaze-gyűjteményben

Kavano Kiicsi kamikaze navigátor
a háborúban

kat. A 6-12 fős rajokat az öngyilkos bevetések sorrendjében számozták. Én a 7. Mitate-rajba tartoztam. A mi bázisunkról napi két-három csoportot vetettek be. Egy csoport három gépből állott, s ez a mi kétszemélyes gépeinkkel napi 12-18 halottat jelentett. A háború végére a 145 fős századunkból 30 fő vészett oda, a Jokaren repülőiskolai 1480 évfolyamtársamból pedig négyszázat áldoztak fel. Soha nem felejttem el, hogy Tanaka kiváló pilóta őrmestert '45. augusztus 9-én küldték halálba. Előző este a körlet oszlopába verdeste a fejét: „Kavano, ez fáj, lehet, hogy a halál is fájni fog?” Másnap egy hadihajónak ütközve meghalt.

– *Volt-e valami a kiképzésükben, amitől elfeledkeztek a félelemről?*

– Nem volt agymosás, ha arra gondol. Kamikazénak nem önként jelentkezünk, de attól kezdve, hogy azzá lettünk, csak a parancs jó végrehajtásáért élünk. A japánok testét-lelkét ősidők óta a „amatodamasi” (japánságtudat) és a „busido” (szamurájszellem) alakítja. Veszteskor belenyugvással vesszük az öngyilkosságra szólító parancsot.

– *A kamikazéknak „beszámíthatatlan fanatikus” híre van...*

– Mert két mérce létezik! Ha a győztes hatalmak oldalán álltunk volna, ma hősök lennénk.

Az öngyilkos pilótáknak két típusát láttam: az egyik hazaszeretetből és az ellenség iránti gyűlöletből mindenképpen el akart pusztulni. A másik élni akarása ellenére józan megfontolásból áldozta fel az életét.

– *Józan megfontolásból??*

– Igen! Az amerikai bombák naponta több ezer honfitársunk életét oltották ki. Egy repülőgép-anyahajó megsemmisítése több tízezer japán életét mentette meg, amiért cserébe nekünk csak egy embert kellett feláldoznunk. Ha egy bombával telt vadászgép az anyahajónak ütközött, elsüllyesztette azt vagy tűzvészt okozott, esetleg úgy összeszaggatta a kifutópályáját, hogy onnan többé gép fel nem szállhatott. Ha ugyanezt bombázással akarjuk elérni, bizonytalannabb eredményért több gépet és embert veszítünk. Nos, melyik a célszerűbb és humánusabb? Igen, az élettől nehéz önként megválni, de vannak különleges helyzetek, amikor erre kényszerülünk. Nálunk, japánoknál erősebb a hazaszeretet, mint az élni akarás.

– *Mit éreztek, akik megkapták a parancsot öngyilkos bevetésre?*

– Elsősorban megkönnyebbülést, hogy VÉGRE! A parancsnokság reggelente kifüggesztette az egy-két nap múlva bevetésre kerülők nevét, de akadt, aki csak órákkal előbb értesült a bevetéséről. Így járt például egy ötfős csoport. Július 25-én és augusztus 2-án engem is ilyen hirtelen rendeltek be, de mire a rejtett hangárból a teherautóval odaszállítottuk a gépet – visszavonták. Sokan hónapokig várták, hogy nevüket olvashassák a listán. A várakozás, a bizonytalanság kikezdi az embert. Fohászodik, hogy minél előbb rá kerüljön a sor, és megváltásnak érzi, ha végre mehet.

– *Elbúcsúztak-e a családtól?*

– Más alakulatoknál megesett, nálunk nem volt szokás. Kevesen tehettek meg, hogy a családot felkeressék. Egyébként is kínos találkozások voltak ezek, hiszen a küldetésünkről tilos volt beszélnünk. Általában csak levelet írtak. A halálra szánt ember átlép egy másik világba, és szinte mindegy neki, ami halála után az e világban történik.

– *Hogyan zajlott le egy kamikaze bevetése?*

– Reggelente a repülőter parancsnoka felsorakoztatta az állományt. Napiparancsban felolvasták a bevetésre kerülők nevét. Azok kiléptek, ittak egy pohár szakét, elénekelték a kamikaze-indulót, azután beszálltak gépeikbe. Közben mosolyogtak, viccelődtek, mintha csak szórakozni mennének. A kamikazékkal felderítő gépek és kísérő vadászgépek szálltak együtt. Utóbbiak elvonták az amerikai gépek erejét a kamikazékról, és jelentést tettek a bevetések sikeréről. A háború vége felé azonban már szükségtelemmé vált a statisztika. A gépek nyolcezer méter magasságban, többórás úttal közelítették meg az ellenséges hajórajt. Aki elsőnek felfedezte, megbillegette a gépe szárnyát. A kamikazék örömujjongásba törtek ki, és a szabadba bocsátották zászlóikat meg a hacsimakit. Ez egy széles selyemszalagból készült homlokpánt, amelynek két hosszú szárnyát hátul lobogtatja a szél. Elöl a japán napkorong díszíti, és egy jelmondat.

A kamikazék a célponttól 80 kilométerre a gépet 20 fokos lejtéssel viszik az ellenséges hajóraj felé. Kétezer méter magasságban a dőlést hirtelen 45 fokra növelik, és teljes sebességbe hajszolják a motort. Aki az ellenséges zárótűzőn keresztül élve eléri az 5-600 m magasságot, ott 60 fokos zuhanással becélazza a repülőgép-anyahajót, a hajóba csapódik, és a gépben felhalmozott robbanóanyag megteszi a magáét! Az első manővertől számítva mindez nem kerül 60 másodpercbe. A pilóta folyamatosan lenyomva tartja a Morse-kart, hosszú síphanggal jelezve a bázisnak a támadást. Az ügylet a jel megszakadásából értesül a kamikaze haláláról. Lehet, hogy az ütközés csak tűzvész vagy rongálódást okoz, de a kamikaze egyiket se éli túl, teste miszlikbe szakad!

– *Mi a legmeghatóbb emléke?*

– 1945. augusztus 13-án, két nappal a háború vége előtt a Kisarazu légitámaszpontonról egy öngyilkos egység indult bevetésre. Előljárom, Nisimori Josiomi őrmester így szólt hozzám: „Kavano, most meghalok. A te egyenruhád tisztább. Cseréld el velem, hogy méltó módon érjen a halál.” Fájó szívvel adtam át pilótaruhámat, amelyet három nappal későbbi bevetésemre, saját halálomra tartogattam. A sorra kerülésem előtti napon befejeződött a háború. Egyenruhám az okinavai tenger fenekén nyugszik helyettem, én pedig élek. Isten életben hagyott, hogy ápoljam halott bajtársaim emlékét és beszéljek róluk az utókornak.

– *Azt már tudjuk, ki volt az első kamikaze, de kik voltak a legutolsók?*

– Ma is kísértenek az utolsó nap emlékei. A császár augusztus 15-én délből hirdette ki a háború végét, ám délelőtt még voltak bevetések. A repülőgépgyárban akkor már az iskolásokat is befogták, és gyakran megesett, hogy motorhibával vissza kellett fordulni. Ezen a napon három kétszemélyes gép fordult vissza. Kettő a legközelebbi légibázison kényszerleszállást hajtott végre, a harmadik a tengerbe zuhant. Személyzetének egyik tagját a halászok kimentették, a másik meghalt. És egy fájó emlék: barátom, Nakaucsi Szatoru első osztályú pilóta őrmester 11 órakor indult bevetésre. Egy órával később küldték

A pilóta ezen a készüléken folyamatos sípolással jelezte a támadást...
(a szerző gyűjteményéből)

neki a visszatérésre felszólító rádiójelet, de nem hederített rá. Az ő halála már békeidőben történt. 21 éves volt.

Az Ötödik Légítámaszpont parancsnoka, Ugaki Matome altengernagy minden bevetésen így búcsúztatta a halálba menőket: „Menjetek, majd ha kell, jövök én is!” A főtisztekkel együtt ő is előre értesült a háborúvesztésről, de nem akarta a szégyent megélni. Egyenruhájáról lefejtette a paszományt, hogy fogsága esetén ne okozzon örömet az amerikaiaknak, aztán beszállt Nakacuró Tacuó pilóta hadnagy kétszemélyes kamikazegépébe. A navigátor, Endó törzsőrmester megtudta, hogy ez az utolsó bevetés, és nem akarta átadni a helyét. Végül az altengernagy az ő térdére ült, úgy indultak el hármasban. Nem támadni, meghalni mentek. Indulásának hírére a többiek kérlték a parancsnokot, hogy vele mehessenek. Így esett, hogy az utolsó délelőttön 23 fő ment a halálba.

– Mikor döbbent rá, hogy Japán elveszíti a háborút?

– 1945. április elején elkezdődött Tokió bombázása. Ekkor már üzemanyaghiány miatt csak kevés vadászgépünk szállt fel. Bunkerunkból láttuk, hogy egy kilőtt amerikai gép pilótája katapultálva ejtőernyővel a tengerbe ereszkedik. Nekünk munícióhiány miatt szigorú parancs írta elő a lőszerhasználatot. Egyetlen lövés nélkül kellett végignéznünk, hogy a többiek hidroplánnal kimentik az amerikaiakat. Nálunk nem ért ennyit egy emberélet.

– Mit érzett, amikor a háború befejezéséről értesült?

– Hogy én vagyok a legszerencsétlenebb a világon! Hiába tanultam és igyekeztem becsülettel helytállni. Bennünket hősként búcsúztattak az állomáson, ahol megjelent a falu apraja-nagya. Zenéltek, sírva köszönték, hogy életünket adjuk érettük. Most pedig nézzek a szemükbe, hogy „a többiek hősi halált haltak, én pedig visszajöttem, élek, egészséges vagyok, és elvesztettük a háborút”? Kétségbeesésükben sokan öngyilkosok lettek. Ónisi altengernagy, a „kamikazék atyja” önvádtól mardosva harakirit követett el. Rövid kardjával felvágta a hasát, és tizenkét órahosszas haldoklása alatt megtiltotta, hogy az orvos enyhítsen fájdalmán.

– Lelke mélyére hatolt-e a háborúvesztés?

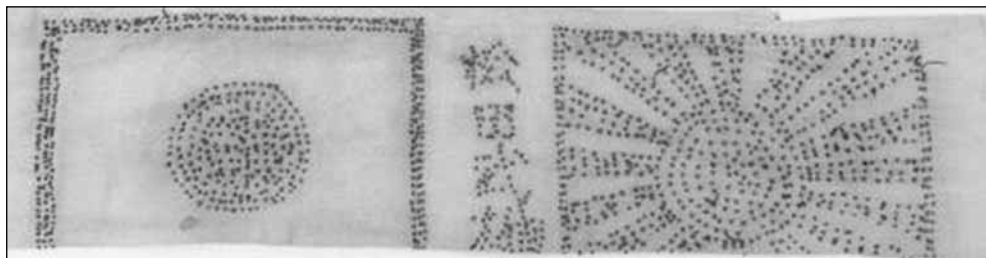
– Hetekig úgy jártunk, mint a holdkórosok, de azért volt valami tartásunk. Aztán egy este a kihalt, agyonbombázott utcán láttam egy japán lányt egy jenki katonával összefújva sétálni. A lány az amerikai vállát ölelte. Mi ezeknek a lányoknak, asszonyoknak a becsülete védelmében hullattuk a vérünket a fronton. Legyőzve, megalázva, elárulva éreztem magamat.

A háború egyik utolsó áldozata, Nakacsi Szatoru

Ugaki Matome altengernagy:
„Menjetek, majd ha kell,
jövök én is!”

Ezeröltésű „életvédő” derékmegfűtő,
amelynek hímzésén minden nő csak egyet ölthet (a szerző gyűjteményéből)

– *Mi történt önnel a háború után?*

– A kapitulációt követő másfél hónap alatt minden hadieszközünket átadtuk az amerikaiaknak, és hazatértünk. Én 19 évesen szüleim házába kerültem. Mi, a három fiútestvér sértetlenül tértünk vissza, de két nővérem elvesztette a férjét. A városokban éhség fogadott, mindfélével keverték az életet adó rizst, csak vidéken volt elviselhetőbb az élet.

Először földműveléssel foglalkoztam, majd a helyi rendőrség civil rádiósa lettem, azután bálnavadászhajó-gyárba kerültem. 28 éves koromban megházasodtam. Két fiam és egy lányom született, és most már van hat unokám. Három éve mentem nyugdíjba saját ingatlanközvetítő hivatalomból.

– *Mi a véleménye a mostani repülőgépekről?*

– Ó, ezek már mesebeli csodaszerkentyűk tele automatikával! A mi időnkben a repülés a pilóta és a navigátor ügyességén múlt. Én a pilótatető alól kitartott műszerekkel navigálva mértem a szél sebességét meg a gép irányát. Ma már mindent computer irányít.

– *Mikor ült utoljára repülőn, és milyen érzés volt?*

– Pár hónapja küldöttséggel Tokióba utaztam. Nosztalgikus érzés volt, csak hiányoltam, hogy a pilóta kétezer méterről nem mutat be néhány zuhanórrepülést. El se tudja képzelni, milyen egyszerű! Persze, csak ha kétszáz méter magasságban vízszintbe kihozza belőle a gépet.

– *Más-e az élete annak, aki valaha is kamikaze volt?*

– Persze. Más a mentalitásunk. Jobbak az idegeink, és az élet-halál kérdéshez viszonyítva a mindennapi gondok jelentéktelennek tűnnek. Az emberi kapcsolatokban más az értékmérőnk. A lelkek mélyére látunk. Gyakran már az első találkozásnál tudom, kivel állok szemben.

– *Volt-e értelme a bajtársai halálának?*

– Nem szükséges, hogy a második világháború borzalmait ecseteljem. 3 millió 100 ezer japán – s ebből félmillió civil – pusztulását okozta.

Kézi navigációs készülék
(a szerző gyűjteményéből)

A japánok elszántsága – s ennek csak egyike volt a kamikazék bevetése – rádöbbsentette az amerikai hadvezetést, hogy – hacsak nem akar a népirtás bűnébe esni – országunkat máshogyan kell kezelnie, mint a többi vesztest. A japán önérzet és büszkeség figyelembevételével meghagyták a császárság intézményét, és a győztes-vesztes viszonyt is mindinkább szövetséges kapcsolatra változtatták.

Tönkrement országunk talpra állt és megteremtette a világ legerősebb gazdaságát. Mai jólétünk a fiatal kamikazék önfeláldozásának is érdeme.

– *Végső tanulságként mit üzen a mai fiataloknak?*

– Önálló legyen, és ne a társadalom fogyasztója vagy bábja. Használja az eszét, s a világról csak saját szeme után döntsön. A jót és rosszat határozottan válassza el. Becsülje az élet értékeit. Másokkal békében éljen. Fogjon össze más országok fiataljaival, hogy a XXI. század a béke évszázada legyen a világon!

– *Van-e álma, célja?*

– 74 éves vagyok. Ezt a 11 évet megnyitott gyűjteményt szeretném tovább bővíteni és a kamikazék valós történetét megismertetni. Minden különösebb cél nélkül.

Kavano Kiicsi a maga alapította kamikaze-gyűjteményben

Epilógus. A beszélgetést 2008 januárjában folytattuk Kavano Kiicsivel.

– Őrzi a talizmánt? – kérdezte elsőként. Barátságunk elmélyültében ugyanis rám testálta legkedvesebb tárgyát, amely a háborúban megóvta az életét. A gyufásdoboznyi, elsárgult papírba csomagolt titkos ábrák és feliratok állítólag híres szamurájok életét mentették meg reménytelen helyzetben. És nem mellesleg, eddig az enyémet is.

A veterán kamikaze még ma, 82 évesen is fáradhatatlan energiával igazgatja kamikaze-múzeumát és okítja a fiatal látogatókat:

„Nevezhetjük-e békésnek hazánkat, ha évente több mint 30 ezer erőszakos bűncselekmény történik? A fiatalok passzívak. Azt hiszik, az ország békéjét biztosítja az alkotmány, külső támadástól pedig megvédi az amerikai hadsereg. Alapvető követelménynek tartom, hogy egy független ország képes legyen az önvédelemre. Heiva-boke! (Japán szójáték: béke-bambaság.)

Én fiatalon kész voltam életemet áldozni a hazáért. Hová tűntek mára ezek a nemes érzések? Halott bajtársaim felháborodnának a mai társadalmunk lát-tán. Több mint 60 évvel ezelőtt a háborúvesztéssel az amerikai főhadiszállás ránk erőltetett egy országgyengítő alkotmányt. Ezzel okozta a legnagyobb kárt Japánnak. Az embereket vissza kellene vezetni a normális jamatodamasira (japánságtudatra) és visszaállítani egy független országhoz méltó alkotmányt. Nem halhatok meg nyugodtan, amíg ez meg nem történik.”

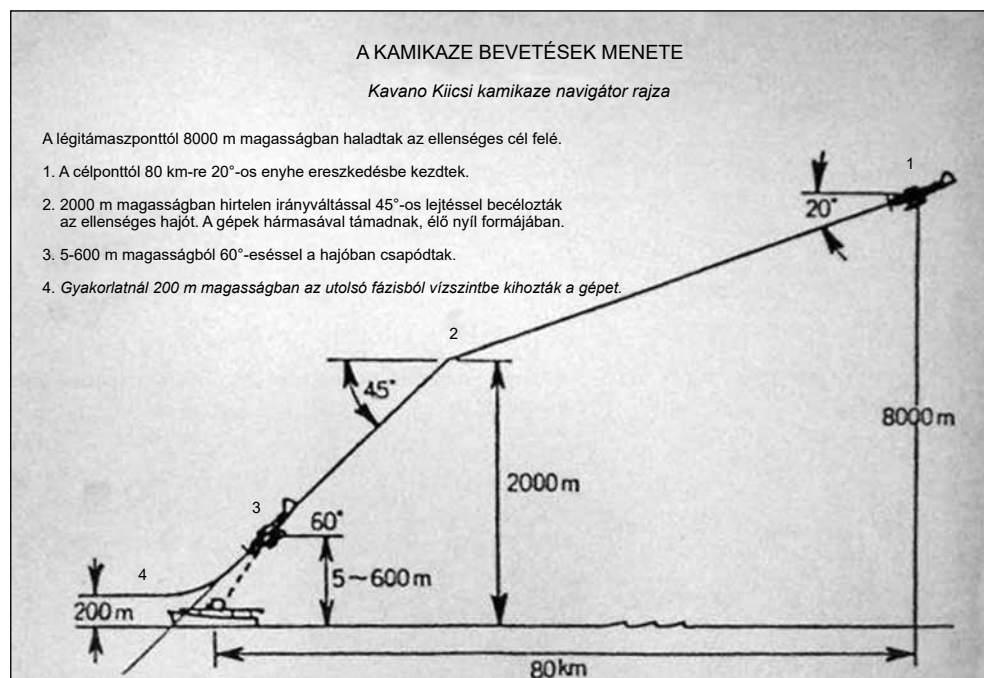
Kamikazék búcsúlevelei

A japán Tokubecu Kógeki Tai, rövidítve Tokkótai magyar fordítása Különleges Támadó Alakulat. Tagjai öngyilkos bevetéseken bombával megrakott harc-eszközökkel az ellenség hajóinak, repülőinek vagy objektumainak ütközve felrobbantották azokat.

Az első ilyen támadást a Kamikaze nevű század oktatópilótája, Szeki Jukio hadnagy hajtotta végre. Ettől kezdve köznyelven kamikaze névvel illetnek minden öngyilkos bevetést.

A Különleges Támadóalakulathoz tartoztak repülő, vitorlázórepülő, mintengeralattjárók, motorcsónakok, sőt különleges búváremberek is.

Az alábbiak a kamikaze pilóták búcsúleveleiről készült fordításaim. Ezeket a leveleket az öngyilkos pilóták hozzátartozói többnyire csak évekkel a háború befejezése után kaphatták meg.

A kamikaze támadások forgatókönyve (a szerző gyűjteménye)

A bevetés előtti utolsó percekben

Nővérem!

Vége van hát: Ámen!

Az utolsó szó jogán nincs mit mondanom. Szívből köszönöm, hogy engem – aki az örök nyár birodalmából, a dél-amerikai Brazíliából jöttem – sok mindenre megtanítottál. A tengerészethez kerülve minden idegen volt számomra.

A japán katonaélet a legutolsó lelki edzés volt. A haditengerészethez kerülve éjjel-nappal gyakorlatoztunk, csiszoltuk testünket-lelkünket. Most meghalunk az országért. Nagyon sajnálom, hogy Anyám kérésének – amit Japánba hazatérésem óta annyiszor ismételtetett – nem tehetek eleget.

És végül: mélyen megbántam, hogy idős szüleimnek gondot okozok. Testem átlátszó, lelkem fehér papír. Mindnyájatoknak minden jót kívánok!

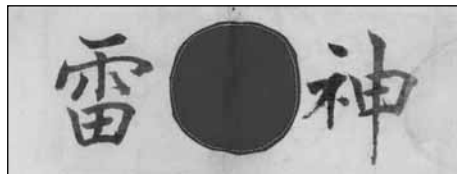
Most bevetésre indulok.

Hát még egyszer: Ámen!

1945. augusztus 9-én
a haditengerészeti légiflottájának
első osztályú pilótája,

Takacu Kósiro őrmester

23 éves,
Kamikaze Különleges Támadóalakulat
4. Mitate század, a 2. Ryúszei-raj tagja,
elhunyt a Honsú-sziget délkeleti ten-
gerén

Hacsimaki, a halálrészantságot jelképező
homlokpánt

Anyámnak

Holnap kerül sor a várva várt nagyszerű bevetésemre. A hirtelenségén magam is meglepődtem, de nyugodjon meg, igyekezni fogok. Huszonkét éve, hogy Anyámtól életet kaptam. Szívből sajnálom, hogy jószágát semmivel nem viszonzhatom. Valahogy bocsásson meg! Higggye el, a Hazáért halni a legnagyobb hála.

Kérem, hogy háborús elestem hírére „szekihan” ünnepi rizst főzzön, és ne öltön gyászt! Hangosan éljenezzen, és örüljön! Testemből semmi nem maradhat, hát a gyakorlóruhámat küldöm emlékébe. Azt 1942. július 11-én, a császár látogatásakor viseltem. Ereklje. Óvja, mintha csak én lennék.

Ezen kívül más mondanivalóm nincsen. Egyelőre még élek, és egyfolytában igyekezem. Mindenképpen el akarok sülyeszteni egy-két ellenséges hajót. Sietek, hát csúnyán írtam. Lelkem csordultig telve, már semmit nem írok. Ezzel leteszem a tollat.

Mindig egészségben éljenek!

A bácsikat és néniket is üdvözlöm!

Ez végső búcsúm.

1945. február 21-én
a haditengerészeti légiflottájának
kiváló pilótája,

Komacu Takesi őrmester

Kamikaze Különleges Támadóalakulat
2. Mitate század

Elhunyt: IO-sziget közel, az ellenséges hajóra rárepülve

Családomnak

Következőleg indulási parancsot kaptam bevetésre. Ennél nagyobb öröm nem érheti azt, aki japán férfinak született! Apám is biztosan elégedett lesz, ha meghallja.

Apám, Anyám, Nagymamám, akik húsz évig felneveltetek, hogyan kérhetném bocsánatokat, hogy Benneteket nem segítelek, és ebben a helyzetben nincs mit mondanom?

Aggódok, mert háborúban még nem jártam, de az ellenség hajóját golyótól sebesülve is mindenképp elsüllyesztem. Váratlan levelem megdöbbenést okozhatott, de ne féljete, nagyszerű, hibátlan férfimunkát végzek. Indulásig már nincs idő, ezek az utolsó szavaim.

1945. április 7-én.
a Haditengerészet Légiflottának
Másodosztályú Pilótája,
Simizu Maszaharu őrmester

18 éves
Kamikaze Különleges Támadóalakulat
3. Mitate század

Elhunyt az Okinava-szigeti tengeren

Kamikazék fotói és tárgyai
(a szerző gyűjteménye)

Kamikazék fotói és tárgyai
(a szerző gyűjteménye)

Szüleimnek

Nincs mit írnom, csak Szüleim és Feleségem, Kumiko egészségéért imádkozom.

Halálom nem fog késlekedni. A cseresznyevirág bátran lehull. Cél az anyahajó.

10 nap múlva íratok Ueno Iszao bajtársamnak a tokusimai repülőezred 14. század 5. szakaszához.

Ha a fényképemet megkapjátok, ne könnyeztetek. Imádkozom, hogy boldogság köszöntson rátok. A rokonságot üdvözlöm. Fiamat, Takajosit rád bízom, Kumiko. Ann, te is szedd össze magad.

Kelt:

Mijazaki légitámaszpont

Kamikaze Különleges Támadóalakulat, 6. Kikusui-raj

1945. május 10-én du. 5 óra 48 perckor.

Itó Iszao őrmester,
a haditengerészet légiflottájának
első osztályú pilótája

Élt: 20 évet
Oita-megye, Kokonoe város
Chójabara kerület
Otsu-csoport 18.

Tisztelt Szüleim,

Remélem, hogy úgy éltek, mint mindig. A hadseregnél azóta én is egyfolytában igyekezem. Bocsássátok meg, hogy eddig nem jelentkeztem. Én is újra a Különleges Támadóalakulathoz kerültem, és ma végső bevetésre indulok. Azért ragadtam tollat, mert bevetés előtt van egy kis időm. Köszönöm, hogy több mint tíz évvel ezelőtt a világra jöttem. Akad-e nagyszerűbb annak, aki férfinak született, mint hogy az okinavai ellenség hajóját telibe találva a hazáért meghaljon?... S hazát védő cseresznyevirággá válva, szirmot hullatva leperegjen... Húszéves koromban életemet áldozom.

Apám, Anyám, ne sírjatok!

Nem, semmiképpen nem akarom, hogy könnyeztetek! Dicsőítsetek! Kíváncsi vagyok, hogy szeretteim boldogok legyenek. Köszönetet mondok az életemért. A megmaradt kis pénzecskémet egy bajtársammal küldöm. Ha nem elég arra, amire szánjátok, egészítsétek ki. A környékbelieket, rokonokat, ismerősöket, iskolai tanítóimat üdvözlöm. Húgomat is... A többit Rátok bízom.

Lelkem a Yasuku-szentélybe kerül!

Kelt: április 6-án délelőtt 11 órakor.

Kamikaze Különleges Támadóalakulat
2. Mitate-század, Ginga-raj
1945. április 7-én
a haditengerészet légiflottájának
első osztályú pilótája,
Matsuo Takumi őrmester

Élt: 20 évet
Saga-megye
Otsu-csoport 17.

Kamikazék tárgyai
(a szerző gyűjteménye)

Ónisi Takidzsiró altengernagy, a „kamikazék atyja” hagyta jóvá az öngyilkos bevetések tervét, parancsaival közel 1400 fiatal halálát okozva. A háborúvesztés hírére önvádtól gyötörve harakirit követett el (rövid kardjával felmetszette saját hasfalát). Az orvosnak megtiltotta, hogy fájdalmán enyhítsen. 12 órán át tartó haldoklása közepette levelet diktált és saját kezűleg pár szavas verset írt:

A Különleges Támadóalakulat hőseinek lelkéhez szólok!

Szívből köszönöm, hogy jól harcoltatok!

A győzelemben végig hittetek, s testeteket bombának használva haltatok meg. Ennek ellenére mégsem győzhettünk.

Mielőtt meghalok, megkövetem alattvalóimat és családjukat.

A következőkben pedig egyszerű fiainkhoz szólok:

Örülök, ha kínok között, de fájdalmaimon uralkodva halok meg, s ezzel megkönnyebbülést okozok nektek.

Őrizzétek a japán szokást: mi eltitkoljuk, hogy uralkodunk magunkon.

Ti az ország kincsei vagytok!

A Kamikaze-lelket a japán nemzetben erősen tartásatok még békeidőben is.

Minden erőttökkel küzdjete a világbékéért, s a rászorulókat segítsétek!

*Ónisi Takidzsiró
altengernagy*

Saját kézzel írott szöveg:

***A virág ma nyitott, de holnap elhervad.
Életünk úgy elfolyik, mint a folyók vize.***

Ónisi Takidzsiró altengernagy,
a „kamikazék atyja”

Ónisi Takidzsiró altengernagy sírja
(a szerző felvétele)

A japán Különleges Támadóalakulat

Fukuryú (Lapuló Sárkány) egysége

A tokiói Jaszukuni-szentély szomszédságában épített Júsúkan, a Hősök Múzeuma berendezésekor a kamikaze-relikviák között helyet követeltek maguknak a Lapuló Sárkányok. A második világháborúban létrehozott japán Különleges Támadóalakulatnak ez az egysége olyan szupertitkos volt, hogy évtizedekkel a háború után még honfitársaik sem tudtak a létezéséről.

A kiképzetteknek a kikötők mélyén bambuszbotra erősített bombával kellett az amerikai hadihajókat felrobbantani – az életük árán. Kezdetleges bűvárfel-szerelésükben a légzést egy közönséges lemeztartály biztosította, amelyben marónátron tisztította az elhasznált levegőt. Szörnyű kínok között halt meg, aki elvétette a légzést; a nátron szétmarta a légzőszerveit. A kiképzés ötven fiatal életébe került.

A kapituláció után a tisztek minden bizonyítékot elégettek, és az egységet titoktartásra kötelezték. Az amerikaiak bosszújától félve hallgattak is. Mind-
eddig...

Japán csendes-óceániai területszerzéseivel birtokvitába került az Amerikai Egyesült Államokkal. A vitát tárgyalásokkal próbálták rendezni, ám – szerintük – az USA a japán vezérkar távirati kódját megfejtve kiprovokálta a japán hadba lépést. Tény, hogy a katonai ereje csúcsán lévő távol-keleti ország 1941. december 8-án Pearl Harbor bombázásával háborúba keveredett a nála huszonötször nagyobb Egyesült Államokkal és annak szövetségeseivel.

A csendes-óceániai háború kezdetben elsőprő japán győzelmekkel járt. Jamasta tábornok Szingapurnál megsemmisítő vereséget mért az angol Perceival tábornok seregére, majd a Fülöp-szigeteken az amerikai haderőre. MacArthur tábornok az ütközet elől postahajón menekült.

Ám a szövetségesek offenzívája 1942-ben a midwayi ütközetben sorsdöntő fordulatot hozott. A japán távirati kód ismeretében az amerikaiak a japán flottának csapdát állítottak, és úgy szétverték, hogy a szigetország már csak a totális vereség elodáztatásáért folytatta a háborút. A japán vezér kétségbeesett lépésre szánta rá magát. Ónisi Takidzsiró altengernagy vezérletével megalapították a Tokkótait (Tokubecu Kógeki Tait, vagyis a Különleges Támadóalakulatot), amelynek tagjai életük feláldozásával, bombákkal megrakodva ütköztek az ellenség objektumainak. Az első öngyilkos bevetést 1944. október 25-én Szeki Jukio pilótahadnagy hajtotta végre Kamikaze (Isteni Vihar) nevű repülőrajával. Ettől kezdve a szövetségesek egységesen kamikazéknak nevezték a Tokkótait minden tagját.

Pedig a Különleges Támadóalakulat számtalan más egységből és rajból állt. Odatartozott az Óka. A szárnyas bombát bombázóról dobták le, hogy azután vitorlázó repülőként navigálja célra egy önkéntes. Motorizált egységek voltak a bombával feltöltött mini-tengeralattjárók és motorcsónakok. Volt

azonban egy gyalogosegység is, a Fukuryú (Lapuló Sárkányok), amelynek egy életben maradt veteránjára Nagano megyében találtam rá. A valamikor bombát bambuszrúdon hordozó bűvárt, Simizu Kazurót faggatom.

– Simizu úr, kérem, mesélje el, mikor és hogyan került a japán hadsereghez a második világháborúban.

– 1928-ban születtem a Nagano megyei Simoina községben. A helyi lida általános iskola felső tagozatán harmadikba jártam, vagyis 15 éves voltam, amikor egy napon tanáraink beteltek bennünket a tornaterembe. Egy katonatiszt személyében magas rangú vendégünk érkezett. Már másfél éve dúlt a háború, így aztán nem nagyon lepódtunk meg az uniformis láttán.

Először az igazgató szép szónoklatban ecsetelte a haza sanyarú sorsát, majd kihirdette, hogy a hadsereg önkéntesek jelentkezését várja közülünk. Ám az önkéntesség inkább kötelezőnek tűnt, amikor azzal a dörgedelemmel zárta a beszédét, hogy „takarodjék, aki habozik a haza védelmére önként jelentkezni”. Legnagyobb megdöbbenésünkre három ötödikes társunk felugrott, hangosan kivágta a terem ajtaját, és elviharzott. Közben valami olyasmit kiabáltak, hogy „igent mondani erre a butaságra?”.

Az osztályunkban mindegyikük más-más idők filozófiáját tanulta. Egyiküket közelebből is ismertem, gyakran idézett nekem Hegeltől. Rettenetesen megijedtünk, vágni lehetett a csendet.

– *Hogyan jelentkeztek az első önkéntesek?*

– A harmincfős osztályokat az osztályfőnökök visszaterelték a tantermekbe, és a növendékeket egyenként hívták ki „beszélgetésre”. Gyanítom, hogy volt valami norma, és a mi igazgatónk 10-15 önkéntesre tehetett ígéretet.

„Rossz hírű” iskolába jártam, ahol sok kópéság történt. A fiúk kedvenc szórakozása volt a hőemberállítás. Mégpedig a tető szélére, aztán ha jött egy katonatiszt, ráborították. A toborzás kapóra jött a tanárainknak, hogy túladhatsanak a legrosszabb diákokon. A mi osztályfőnökünk három főt jelölt ki.

– *Tehát kijelöléssel lett a japán hadsereg „önkéntese”.*

– Nem, nem, dehogy! Az osztály diákelnöke voltam, velem nem is próbálkoztak. Viszont az egyik „önkéntes”, egy félárva a közbenjárásomért könyörgött, hogy ne kelljen egyedül hagynia özvegy édesanyját. Ám a tanárt hiába kérleltem, hallani sem akart egy újabb huzavonáról. Erre én mérgemben azt találtam mondani, hogy „akkor bevonulok helyette én”. Aztán hápogtam, amikor rábólintott. Ezután már az sem vigasztalt, hogy jó tanuló létemre (s a többiek irigységére) a hadsereg elitjéhez, a haditengerészethez soroztak be.

– *Gondolom, a renitens kirohanók szigorú büntetést kaptak.*

– Hát éppen ez az! Az iskolában arra oktattak, hogy a császárért harcolunk. Magam is úgy véltem, hogy háborúban a férfiaknak a fronton a helye. Meglepett tehát, hogy az iskolagyűlésről tüntetően távozó társaink semmilyen büntetést

Simizu Kazurót Doma-Mikó kérdezi

nem kaptak. Az igazgató valószínűleg takargatta, hogy ilyen megátalkodott diákjai vannak.

– *Bevonulásának hírére hogyan fogadta a családja?*

– A szüleim szegény földművesek voltak. Anyám a könnyeivel küzdött, de nem tett ellenvetést. Bevonulásom előtt két nappal megajándékozott egy új, feltekerhető matraccal. Nagy luxus volt az! A háborúban új ágyat csak az új házasok kaptak, a nászéjszakájukra. Apám pedig egy halat szerzett nekem, de nem tonhaldarabkát, hanem „igazit”, amelynek megvolt a feje és a farka is.

– *A japán hadsereg büszkeségéhez, a haditengerészethez került. Hogyan kezdődött a katonáskodása?*

– 1944 szeptemberében Cucusurában, a japán ifjúk álmában, a Jokaren Repülő Szakiskolában kezdhettem a tanulmányaimat. Az elméletet tantermekben tanultuk, gyakorlatozni pedig a haditengerészet repülőosztagához jártunk.

1945. márciusában váratlanul felfüggesztették a tantervben előírt elméleti oktatást, és meg többszörözték a harcászati gyakorlatokat. Egész nap tornáztunk, tanultuk a kishajók kezelését és morézúztunk. Nyilvánvalóan a közelgő bevetésre készültünk. Azután egy részeg tengerésztiszt beszédet tartott a 300 fős táborunkban: „Japánnak vége. Nektek már repülő se jut. Mindenki mentse az irháját, ahogy tudja.”

Én Vatanabe Kódzsiró főhadnagy parancsnoksága alá kerültem. A többi osztagnál lincselés folyt, edzésképpen fabunkóval verették egymást az újoncokkal. Vatanabe más volt, mint a többi tiszt, ő megtiltotta az ilyesmit. Gyakran beszélt nekünk Darwinról, és hogy miképp alakul az állatfajok teste a túléléshez. Még a háború után is összejöttem vele egy-egy beszélgetésre.

– *A szövetséges csapatok egyre nagyobb veszteségeket okoztak Japánnak. Éreztek-e ebből valamit?*

– Az országban krónikussá vált a nyersanyagihiány. Áthelyeztek bennünket a Cukuba-hegyekbe fenyőgyökeret gyűjteni. A gyökérből kipréselt gyantanedvvel keverve gyarapították a benzint. Japán a szalmaszába is belekapaszkodott. Ám ez a tevékenységünk már nagyon nem tetszett nekem. Az amerikaiak egyre beljebb nyomultak az országba. Cucusura bombázásakor megsemmisült a régi körletünk. Aztán már minket is lőttek, mégpedig naponta. Gyökérásás közben hat társamat géppuskázták le repülőről. Éreztem, hogy rám is sor kerül, de szerettem volna nemesebb halállal távozni. Amikor 1945 júniusában önkénteseket kerestek a Különleges Támadóalakulatba, én is jelentkeztem.

– *Milyen szempontok szerint választotta ki tagjait a Tokkótai?*

– Háromszázunkból százat választottak ki a biztos halálra. Ezekből kihagyták az elsőszülött fiúkat, az „egykeket”, meg a félárvaakat, ahol az apa hiányzik a családból. Én mint családunk negyedik fiúgyereke persze megfeleltem. A száz főből azután a továbbjutáshoz kiszűrték az értelmesebbeket. Nem tudhattuk, melyik öngyilkos fegyvernemhez kerülünk, de mivel Jokoszkába helyeztek, fel-

Simizu Kazuro a háborúban

tételeztem, hogy a többiekhez hasonlóan repülő leszek. Csak június végén vagy július elején, a Kurihama-partra érve derült ki, hogy a Fukuryúhoz, a Lapuló Sárkányokhoz vezényelték. Akkor már nem volt visszaút. Ahova kerültem, a Taiszen kiképzőtábor a haditengerészet poklaként szokás emlegetni.

– *Mi volt a feladatuk, miből állott a kiképzés?*

– A sekély vízű kikötőkben búvárruhában, bambuszbotra erősített bombával kellett volna várnunk az amerikai hadihajókat, s azokat magunkkal együtt levegőbe röptenünk.

Tudvalévő, hogy a Tokkótai katonái bevetéskor megsemmisülnek. A repülő kamikazék gépeit csak az odaút benzinjével töltötték fel, a tengeralattjáróról indított torpedó (kaiten) belsejében a „kormányosfülke” fedelét kívülről csavarokkal zárták le. Akivel nem a robbanás végzett, az megfulladt.

A mi felszerelésünk is hasonlóképpen működött. Beöltözköskor a gumi búvárruhánk nyakrészére két társunk rácsavarta a sisakot, majd körben srófokkal rögzítette. Ebből külső segítség nélkül nem juthattunk ki. Oxigénpalackunk nem volt. Lélegeztetésünket egy egyszerű, de elmés szerkezet biztosította. A nagy sisakból orron keresztül szívtuk be a levegőt, s elhasználva egy csövön keresztül fújtuk ki. A cső a hátunkra erősített fémtartályba vezetett, ahol a használt levegőt marónátrón alakította vissza oxigénné. Aki a légzést elvétette és a csövön tömény marónátront szívott a szájába, a harmadik légvétel után elájult.

A mozgásunk is különleges volt. Mindig 10-15 fokkal előredöntött pozíciót kellett felvennünk, nehogy a 38 kilós szerelvényünk hanyatt rántsion. Mindezt fegyverünk, egy többméteres rúdra erősített 15 kilós bomba egészítette ki. Én akkor 16 évesen önmagamnál súlyosabb felszerelést cipeltem.

– *Voltak áldozatai a kiképzésnek?*

– 1945. július 10-étől kezdtük el a felkészülést. Kiképzőtáborunk 1200-2000 öngyilkos-jelöltet számlált. Tengerre szálltunk, csónakoként 15-16 fős rajokban. Először a függőleges lemerülést gyakoroltuk 8-16 méteres mélységbe, és a visszautat. Szabály szerint minden második méternél megálltunk nyelni, hogy kiegyenlítsük a nyomást, egyébként a dobhártyánk megreped. Később megtanultunk a tengerfenéken járni. A kiképzőtiszt a derekunkra erősített kötél rántásaival adott utasítást, hogy merre forduljunk, meddig menjünk.

A kiképzéseken gyakori volt a balesetek. A kötélmozgására figyelve sokan elvétették a légzés sorrendjét, és elájultak. Mi, fentiek a kötélmozgásából értesültünk a bajról, és amilyen gyorsan lehetett, felhúztuk. Addigra a sisak ablaka már tejfehérré vált. Az én rajomban is volt egy ilyen baleset. Amikor leszedtük a sisakját, vér buggyant ki a fiú száján, és sikoltozott, hogy „anyám, segíts!”. A további sorsáról nem tudok. Mások a tank hibás hegesztésébe pusztultak bele. Az ott beszivárgó víz a marónátronnal egyesülve forró elegyet alkotott és összeégette a légzőszervüket. Aki belegabalyodott a sűrű tengeri

Rekonstrált rajz

növényekbe, vagy elveszítette a kötél végét, az pedig megfulladt. A harci gyakorlatokban 50 társam lelte halálát, de a légzésproblémák miatt az életben maradtak között is sokan szenvedtek életre szóló agykárosodást. Reméltem, hogy én nem járok így.

– *A front közeledett. Hogyan teltek a mindennapjaik?*

– A halottaink szertartásos elhamvasztását már nem tudtuk a templomban megoldani. Egyszerűen tüzet raktunk a parton, és elégettük őket. A napi programunk monotonná vált. Gyakorlatozás, ima, égetés.

Tizenhat évesen rengeteget dohányoztunk. Lefekvés előtt lehetőleg annyit, hogy zúgjon a fejünk, és ne tudjunk gondolkodni. Ebben a pokolban mégis nap mint nap a haláltól rettegve tértünk pihenőre.

Töprengtem, hogy miért kell az életemnek ilyen szörnyű módon végződnie. Irigykedtem a repülő kamikazékra, akik büszke acélmadarukkal az ellenség anyahajójának ütközve pusztulhatnak el. Hitegettem magamat, hogy a tengerben is jó meghalni, nem fog fájni, és hogy csak egyszerűen elszenderedek. Azon is sokat töprengtem, miért kell egyáltalán meghalnom. Tanultam, hogy a császáráért, de úgy véltem, hogy a szüleimért is, akik engem annyira szeretnek. Elkésérített, hogy küldetésünk sikerére még a kiképzőtiszteink szerint sem volt remény. A tengerfenéken ötvenméterenként felállni is lehetetlen. Ha egyikünknek netalán sikerül fellobbantania egy hajót, a többiek is odavesznek. Ám valószínűbbnek látszott, hogy a biztonságukra oly sokat adó amerikaiak partraszállás előtt bombával „megszórják” a vizet. A *daihonei* Csiba és Kanagava megye partjainál és Kjúsú sziget Sibisi-öblében szándékozott bennünket feláldozni.

– *Érezték-e a közelgő kapituláció előszelét?*

– A napi gyakorlatozás közben nem értesültünk az amerikaiak technikai és mennyiségi fölényéről. Augusztus 15-én meghallgattuk a császár rádiószózatát a háború befejezéséről, de a készülék annyira recsegett, hogy nem értettük, miről beszél. Tudtuk, hogy Hirosimát egy újfajta bomba teljesen megsemmisítette, és feltételeztük, hogy az uralkodó beszéde visszavágásra buzdít bennünket. Még két napig tovább gyakorlatoztunk, békeidőben szaporítva a halottainkat. Huszadikán a gyakorlat végeztével a tisztek összehordatták a teljes felszerelésünket, és minden írott anyaggal együtt az utolsó darabig elégettették. 25-én megkaptuk a hazatérésre szólító parancsot. A Taiszen kiképzőtábor résztvevői – magam is – furcsállottuk ezt, mígnem értesültünk a háború elvesztéséről. Élhetek tehát, nem kell meghalnom! Fellélegeztem, még a bukás szégyene se érdekelt.

– *Mi történt a hazatérése után?*

– A háborúból visszatérve megnyugodva láttam, hogy a családomból senki nem esett el, a két bátyám is épségben visszatért a frontról. Lefeküdtem, és mondják, hogy egy hétig aludtam. Hozzátartozóim előtt titkoltam, hogy a Különleges Támadó Alakulatnál szolgáltam, de megéreztek, hogy szörnyű dolgo-

A Lapuló Sárkányok
rekonstruált modellje

kon mehettem át, ezért mindenki engem kényeztetett. Az iskolában meglepő kép fogadott. A folyosók padlóját felszedték, s a falak megfeketedtek. Otthon maradt iskolatársaimtól értesültem, hogy távollétemben az iskolaépület hadiüzemként működött, és ők abban dolgoztak. Meggyűlöltem a tanárainkat, akik lelkiismeretlenül a halálba hajtottak bennünket. Nemhogy bocsánatot kértek volna, de még ki is gúnyoltak. A Jokaren repülőiskolát Jotarennek (cammogó, dülöngélő) nevezték. Elment a kedvem, hogy tőlük bármit is tanuljak. Ha tehettem, összegyűjtöttem a fiúkat az iskola padlására. Dohányoztunk, és közben megbeszéltük a történeteiket. Nem tudtam, kinek higgyek. Az életem 180 fokos fordulatot vett, nihilista lettem. Nietzsche és Shift könyveit olvastam, meg Lenin *Forradalom* című művét, közben négy-öt év alatt kétszer is öngyilkosságot kíséreltem meg.

– *A közvélemény hogyan vélekedett a Lapuló Sárkányokról?*

– A Fukuryúnak évekig még a létezése sem szivargott ki. Bennünket kötött a titoktartás, az amerikaiak pedig éles bevetés hiányában nem is hallottak rólunk. Csak a Tokkótai múzeumi kiállításakor hallattuk a hangunkat, hogy mi is oda tartozunk. Ám kiderült, hogy a Fukuryú történetét bemutató egyetlen eszköz vagy dokumentum sem élte túl a megsemmisítést. Mi, életben maradtak a Júsúkanban (Hősök Múzeuma) kiállított szoborhoz emlékezetből rekonstruáltuk a felszerelésünket.

– *Elfeledte-e már a Fukuryút?*

– Dehogy tudom elfelejteni! Egész életemben kísért, pedig a háború óta annyi minden történt velem mostanáig. Már nyugdíjas vagyok. Egy naganói újságtól mentem nyugdíjba. Öregem végre élvezhetném a békét és az ajándékba kapott életet.

Simizu Kazuro emlékezik

Nirvána Palettája – Ciklonban

A tongai király magyar udvari festőjének visszaemlékezései*

Amikor 1984-ben a Fülöp-szigeteki Tablasnál – a ciklonban – mindenkinek tetejébe elpattant a lélekvesztőnket a „vendéghajóhoz” rögzítő lián, a nők sikoltásai közepette borulni kezdtünk, amíg a filippínó matrózok a keresztgerenda átellenes végére rohanva testük súlyával visszabillentettek bennünket az életbe. Az alatt a pár másodperc alatt agyam vetítője összesűrítette mindazt, ami addig történt velem. Később, amikor számtalan zúzóadás árán megmásztam a meredek parti sziklát, szentül hittem, hogy életem legnagyobb tengeri viharát éltem át. Szembekacagtam volna, aki megjósolja, hogy mindez semmi ahhoz a kalandhoz képest, ami bő évtizeddel később a Tongai Királyságban fog megélni velem.

* * *

Gépmadarunk kétórai repülés után landolt Tonga fővárosában, Nuku'alofában. Sötétedéskor érkezünk szállásunkra, a Pacific Royal Hotelba. Vacsora után biztatásomra a csoport hamarosan nyugovóra tért. Én pedig elindultam éjszakai sétámra, ami Tongába érkezvén már szinte rituális szokásommá vált. Utam természetesen a királyi palotához vezetett. A Viktória-korabeli épület most is sötétbe burkolózott, csak a torony ablakában pislákol a gyér fény. Talán Őfelsége mereng gondjain, Óceánia egyetlen királyságának jövőjén. Magamban elsuttogtam hagyományos fohászatot: „Adja Isten, hogy Őfelsége sokáig éljen és uralkodjék jó egészségben, alattvalói örömeire!”

– Valami baj van? – szólít meg egy hang egészen közelről, a kerítés túloldaláról. – Ó, dehogya, barátom – válaszolok a géppisztolyos katonának, aki nesztelenül közelített meg –, csak Őfelségéért imádkozom.

– Nem ismer sz rám? – gondoltam. Nos, akkor bizonyosan új fiú lehetsz a palotaőrségnél! Ahogy elnézlek, talán iskolás lehettél, amikor én Őfelsége szolgálatába szegődtem. Igen, a palotában az én kezemtől származnak azok a festmények! Holnap talán újra látjuk egymást, ha netán a testőrség parancsnokával együtt te kísérsz át a kerten. De most már jó éjszakát, rám fér egy kis pihenő, te pedig őrizd tovább királyunk nyugalma!

Másnap már korán reggel talpon voltam. Minden tongai látogatásom így kezdődik, álmosan. Tokiói indulásomat többnapos nyugtalan virrasztás előzi meg, érkezésem estéjén kialvatlanul, megtörve érkezem a Palotához, és nyugalmat csak az Őfelségével történő találkozás ad. Persze mindennek magam sem tudom a magyarázatát.

Reggel kilenckor telefonon bejelentkeztem a Királyi Udvartartásnál, ahol már várták a hívásomat. Fél tízre igazolták vissza a kihallgatást. Négyesével futottam fel a lépcsőn, hogy időben átöltözhessenek. Negyedóra múltán már állig

* Az írásban egyes neveket, adatokat vagy történéseket óvatosságból megváltoztattam.

Doma-Mikó István királyi udvari festőművész

begombolkozva, hógutával küzdve a szálloda portájánál vártam az autót. Telefonhoz hívtak. A király személyi titkára, 'Ofa kifulladás hangja szólt a kagylóból: „Egy államelnök van bent Őfelségénél, és úgy tűnik, hogy a megbeszélés elhúzódik. Átesszük a kihallgatásodat délután kettőre! Sajnálom, István, ez nem rajtam múlott!” – tette hozzá bűnbánóan. – Persze, persze, minden rendben van, akkor hát kettőkor!

Óceánia térképét a korábbi gyarmatosítás még ma is befolyási övezetekre osztja. Az utódországok ma éppúgy nem egyeznek, mint néhai gazdáik. Tárgyalásaik semleges Svájc a térség utolsó királysága, Tonga. Őfelsége pedig amolyan békéltető szerepet tölt be az államfők között. Most is hasonló tárgyalása lehet.

Az expedíció tagjai a hall díványairól szemlélték, amint aransujtásos egyenruhában rohangálok szobám és a recepció között. Visszahordattam a király csomagjait, majd leüzentem, hogy változott a program, gyülekező, és megyünk megvásárolni az expedíció felszerelését. Átöltözés, aztán a csoporttal irány az áruház. Ott már négy kézikocsit megtöltöttünk áruval, amikor a bejáratnál feltűnt egy vendégeket vizslató, szűrős szemű tiszt. Felismertem benne a palotaőrseit előljáróját.

Amikor hozzánk lépett, összevágta a bokáját. „Mr. Toma-Miko?” – kérdezte fölöslegesen, hiszen ismertük egymást. A nevem elferdítésére már oda se figyeltem. Az ember ne legyen igényes egy százezres lakosú országban, ahol nem létezik „D” betű. Beérem azzal, hogy egyetlenként a királyné helyesen szólít.

– Őfelsége várja!

– Köszönöm, már értesítettek. Biztos lehet, hogy nem kések, kettőre ott leszek!

– Nem, nem. Őfelsége szigorú parancsa, hogy most vigyem a palotába, rögvest.

Rohanás vissza a szállásra, újbóli átöltözés, nyakig gombolkozás, fuldoklás, csomaghordás. A tongai alattvalók életét külön gondviselés vigyázhatta azon az ötszáz méteren, amelyet autóval többnyire két keréken tettünk meg a Palotáig. A bejáratánál 'Ofa várt rám, kialvatlan, karikás szemekkel: „Őfelsége váratlanul lezárta a megbeszélést, és rögtön látni akar.”

– Akkor hát nem jól alakultak a dolgok, ugye?

– Bizony, én is attól tartok.

– Készülhetünk a háborúra? – próbáltam tréfálkozni.

Valami mosolyféldre húzta a száját. Zsinóros egyenruhás felvezető tiszt érkezett futólépésben két katonával, és én már indultam is utána. A sürgősségre való tekintettel menetünk nélkülözötte a máskor oly jellemző méltóságot. Majdnem szaladtunk, s a két katona izzadva loholt utánunk súlyos csomagjaimmal. Őket először láttam, nem volt közöttük az éjszakai őr. A trónteremben kibontottuk és a tárgyalóasztalon sorba rendeztük csomagjaimat. A székekre csupán a képeket állítottam, hátukkal az asztal felé.

Palotabelső

Amint a katonák magamra hagytak, tettem néhány lépést. A földgömb, a világtérkép és minden tárgy ma is milliméterre pontosan ott áll, ahol fél év-tizede először megpillantottam őket. A király jobbjáról nem hiányzott Pilolevu hercegnő lánykori nevető képe. Milyen nagy lehetett Őfelsége öröme, amikor megszületett egyszem leánya. Az ablakon kitekintve megpillantottam magát a királynét, amint a kertben libériás szolgákat utasítgat széles karmozdulatokkal. Az udvaroncok sűrűn bólogattak, s ahogy mozdulataikból kivettem, a virág-ágyások átrendezéséről eshetett szó. A királyi lakosztály felől éles koppanások riasztottak fel, s én megszokott helyemre, a trón jobb oldalára álltam.

Őfelsége még nem öltözött át a fogadás óta, hosszú ujjú sárga díszruháját viselte. Gondterhelt arccal közeledett. Talán egy kis derűt vár tőlem az új képek és a japáni híreim által – találgattam. A trón előtt egy pillanatra majdnem teljesen felegyenesedett, és én eltörpülve éreztem magam a kétméteres uralkodó előtt.

– „How are you?” Hogy vagy? – hangzott szokásos kérdése kézfogáskor.

– Mindig nagyon jól, ha Felsőgedet egészségben láthatom! – válaszoltam szertartásosan. A súlyos, faragott trónszékbe ereszkedve egyetlen kézmozdulattal hellyel kínált a jobbján. A hosszú tárgyalóasztal végén ült, én pedig az asztal legközelebbi sarkához telepedtem. Sokáig valahova az asztal távoli végébe meredt, azután lassan lecsukta a szemét. Nagyon fáradt – gondoltam. Az enyhe szellő fellebbentette a csipkefüggönyt. A résen a napsütötte palotakertből egy cifra pillangót hozott be a fuvallat. Tenyérnyi fekete szárnyait érzékeny citrom, narancs és fehér minta borította. Megigézve követtük tekintetünkkel tétova röppályáját. Hirtelen az uralkodó elé telepedett az asztalra, mint valami háziállat. Az öreg király és a tarka lepke sokáig nézte egymást. Készséges komornyik közeledett elhessenteni a szentségtörőt, de a ház ura egy mozdulattal leintette: „Hagyd!”

Sokáig némán meredtünk a kertbe visszatérő váratlan vendég után. Aztán rám emelte barátságos, már-már atyai tekintetét.

– Igjunk egy jó mangó-dzsúsz, István! Meglátod, finom és erőt adó ital!

Fehér ruhás szolga ezüsttálcáról felszolgált a hús lét, és mi elmélyedtünk a kortyolgatásban. Régről ismertem és nem kóstoltam finomabbat a híres királyi mangószörpnél. Az csak a legkedvesebb vendégnek jár. A friss mangó gyümölcs rostos levén kívül van még benne valami, amit titok övez. Sejttem, hogy a Tongán termő mini-citrom illatos zöld héján érelik ősi recept szerint.

Magamon érezvén Őfelsége várakozó pillantását, engedélyt kértem a csomagok bemutatására. Minden tárgyra „rábólintott”, és félig szórakozottan hallgatta a magyarázataimat. Csak akkor kerekedett ki a szeme, amikor a szándékosan utoljára hagyott képekhez értem.

Doma-Mikó István szolgálata tizedik
évfordulóján Őfelsége IV. Tupou királlyal
és Mata'aho királynéval

– Ez itt Felséged portréja, amelyet megbeszélésünk szerint a Leonardo da Vinci tanulmányaira jellemző színnel és kompozícióval készítettem. Eltér viszont az ecsetkezelés technikája. Kegyeskedjék Felséged megsimítani a kép felületét. Ez pedig Ófelsége, a Királyné lemezre készült portréja. Azonos méretű faalapra erősítettem, és hasonló bronzcímkével láttam el, mint a Felségedről készült munkámat. Ajánlott párban kiállítani. Végül pedig ez itt egy angol művészeti magazin, amely a Felségedről festett első portrémat közölte. Másolatát már leadtam az udvartartásnál.

Aztán további fél órát tárgyaltunk, főleg a jövőbeni képekről és a legújabb japáni hírekről, ám szóba kerültek egyéb témák is. A palotaetika szerint nem illik a királyhoz kérdést intézni, főleg olyat nem, amely választásra készíti. Amikor újoncként elkövettem ezt a szentségtörést, Ófelsége sokáig a távolba, egy leszálló repülőgépre meredt. – Közvetlen repülőjáratot kellene létesíteni Japánból – váltott más témára, és én töprenghettem, hogy mit hibáztam. Mivel a festés és egyéb teendőim részleteire egyenesen nem kaphatok instrukciót, efféle beszélgetésen próbáltam kipuhatolni, végül is mit szeretne Ófelsége. E bizalmas négszemközti beszélgetések azonban sok egyébre feljogosítottak. Az uralkodó olyan ügyeket is szóba hoz, amelyekről még közvetlen környezete sem hallhat. Ilyenkor érzem igazán, hogy udvari festőként mennyire bizalmi az állásom.

A diskurzus végére visszatért a színe, még néhány tréfált is megeresztett. Én pedig örültem, hogy nevetni látom. Búcsúzáskor megrendülten néztem a távozó királyt. Lassan indult meg, felsőteste előrehajolt. Bizony, nagyon megöregedett. Vajon hányszor találkozhatunk még? Botja koppanásainak elhaltával szinte transzban meredtem a trón keményfa reliefjére. Milyen sajnálatos, hogy a Tupou-család ősi címere csak fekete-fehéren maradt fenn! Életcél lehetne felkutatni a történelmi hagyományokat és megfesteni az uralkodóház címerét – először színesben a királyság történelmében! Ófelségét biztosan nagyon boldoggá tenné. Megteszem, fogadtam meg magamban.

– Uram! Uram! – szólongatott a katona, ki tudja, hányadszor –, indulnunk kell!

A palotából egyenesen a koronaherceg hivatalába hajtottunk, ahol ebéd előtt kellett megjelennem. Nyolcéves ismeretségünk alatt először jártam a hivatalában. A monarchia külügyminisztereként ő is – mint az uralkodó többi bizalmasa – fontos szerepet tölt be a kormányban.

Mindig meglepett, hogy a trónörökös mennyire ellentéte apjának. Ezt hangsúlyozta az épület is. A Viktória-korabeli fatornyos palotával ellentétben egy szupermodern csillogó toronyházban találtam magamat, ahol az aranykeretes liftajtó előtt még a testőrök is külföldinek tűntek. A felvonón is csak kísérettel juthattam az emeletre, ahol a miniszteri hivatalig számtalan elektromos ajtó zárult mögöttünk. Ott kísérőm egy csinos titkárnő gondjaira bízott, aki sajnálkozott, hogy hiába jöttem, a herceg épp elment ebédelni.

A kávéra várva lenyűgözött az irodában zajló serény munka. Furcsálltam ugyan a kontrasztot, hogy a modern computer-sor mögött háncsöves hölgyek gépelnek, de el kellett ismernem, hogy azt igen sebesen végzik. A modern környezetben legfeljebb a hangzavaruk utalt Tongára. Billentyűverés közben

gyakran átkiabáltak egymáshoz. Aztán a kávéval olyan asztalhoz tessékeltek, ahonnan ráláttam a képernyőkre. Alig tudtam visszatartani a nevetésemet. Az összes computeren pasziánszjáték futott.

Bekurjantott az ór, a kisasszonyok egy szemvillanás alatt eltüntették a játékot, és az ajtóban megjelent maga a trónörökös. Felénk biccentett, majd eltűnt egy bőrrel párnázott ajtó mögött. Ekkor már egy thaiföldi kinézetű üzletember is velem együtt várakozott. Őt kérte először.

Az ajtó belső kilincsével a kezemben elsőként saját litográfiám ötlött a szemembe. Úgy kiválasztottam a kavalkádból egy minutumban, mint apa a gyermekét az iskolai tablón. Más percekig kereshetné, mert a falat, az asztalokat, sőt még az ablakpárkányt is dísz tárgyak tömkelege borította. Úgy tűnik, a herceg minden emléktárgyat megtart.

A hivatal bútorai faragottak, nikkelezettek vagy bőrrel borítottak. Itt minden ezer százalékgig amerikainak tűnik, főleg maga a gazda. Ófelsége állig begombolt tongai viseletének ellentéte: lakkcipő, sötét öltöny, gyémántos túvel rögzített piros-kék csíkos nyakkendő, sőt, selyem díszszsebkendő! Szemvillanás alatt egy San Franciscó-i konszern vezérigazgatójánál éreztem magamat. Még a stílusa is az amerikai üzletemberekéhez igazodott. Nem véletlen, minden szabad idejét ott tölti.

Fél nap alatt az ötödik feketét fogyasztottam, ám a beszélgetésünk alig tartott tovább a kávénál. Közölte, délután a kastélyában vár, hogy elkezdjem a portréja festését.

Több mint negyven országban jártam, mégsem láttam a hercegnél elragadóbb kastélyt. Az épület a repülőtéri útról letérve hatalmas kétszárnyas vaskapun keresztül széles aszfaltúton közelíthető meg. Az út kialakítása a szemfényvesztés remeke. Emelkedése olyan enyhe és kiszámított, hogy a kastély mindig ötszáz méternyi távolságról látszik, bár majd egy kilométert kell gyalogolni. Engem kifutópályára emlékeztet. Egy kis sportrepülőgép játszva felszállhatna innen. Lehet, hogy az is, a trónörökös kiváló pilóta. A franciás épületet létrehozó japán cég bravúrja a két darab 6-8 méter magas, rácsos álló ablak elhelyezése. Ezek egyikét az út felől, a párját átellenben építették be. Így a kíváncsi szemlélődő egyszerűen „átlát” az épület hallján. Éjszaka, a benti csillárok fényében persze látható a lakók élete is.

Ide érkeztem taxival, és pár perc múlva már a trónörökösre vártam. Most végre belülről is megcsodálhattam a gyönyörű építményt, amelynek mennyezete magasságban vetekedett egy operaházéval. A berendezést illetően el kell ismernem, a hercegnek van ízlése. A csillárok, az aranyozott reliefek csodálatos összhangban álltak a bútorokkal, szőnyegekkel.

Rövidesen elkezdhettem a munkát. Házigazdám a zongorára támaszkodott, és rám bízta, miként dolgozom. A póz szerint távolba kellett merengenie, de gyakran felém lesett, érdekelte a rajzolás technikája. Mulatságosnak találhatta, hogy másodpercenként kapkodom a tekintetemet föl-le, és szúrós tekintettel próbálom agyamba vésni vonásait. Időnként elnyomott egy finom mosolyt. A hall távoli szegletéből olyasféle láрма hallatszott, mint a cseppkőbarlangokban, majd feltárult az ajtó, és megjelent egy tizenkét év körüli bájos leányka. Láttomra meglepődött, de a kíváncsiság sokáig ott tartotta. Felismertem ben-

ne Nanasi hercegnő leányát, Angelica hercegnőt. Nocsak, milyen gyönyörű lett, utoljára öt éves korában találkoztunk a kiállításom megnyitóján!

Ötödször öltöztem aznap, s közben a csoport a recepciónál várt reám. Következő utunk a városszéli piachoz vezetett, amely akkor még a kikötő mellett állott. Megcsapott bennünket a zsongás és a hangzavar. Az árusok egyszerű „sátrakból” kínálgatták portékájukat. Négy hosszú, földbe vert rúd között a magasba feszített ponyva biztosította az árnyékot. Az építményeknek fala nem volt, de nem is hiányzott a rekkenő hőségben. A piac bejáratánál visító kismalacokat kínáltak „nyársra húzva, pirosra sütvé ingyencfalat” kiállításokkal. Beljebb gyümölcsöt és zöldséget, az egyetlen faházban pedig kimért kavaport árúsítottak. Ebből készül Óceánia egyik nemzeti itala.

Nos, aki színére tetszetős vagy netán ízletes itókára gondol, az alaposan csalódik! A mi jázminunkhoz hasonlító kavabokor tövét megőrlik, majd vízzel keverve literszámra fogyasztják. Szesztartalma hivatalosan nincs, és kábító-szerként sem tartják nyilván, bár az idegekre bódítóan hat. Pocsolyaszerű színe nem túl bizalomgerjesztő, íze pedig kellemetlen, egy másnaposságra ajánlott japán gyógyport, a kampóyakut idézi. Fogyasztásakor a fogorvos érzéstelenítő injekciójának tünetei jelentkeznek (az ajkak, majd a nyelv zsibbadása), s aki elszántan leküzd belőle két-három litert, akár be is rúghat.

Mi inkább a zöldségesek sátrait rohamoztuk. Az árusok nagy meglepedésére bőven vásároltunk édesburgonyát, tárót, kenyérfagyümölcsöt és tápiókát. A tongaiak sült vagy párolt állapotban ezeket fogyasztják kenyér helyett. Japánjaim az első kettőt felismerték, és egymással versengve kiabálták, hogy „szacumaimó”, „taroimó”. Utóbbiról eszembe jutott egy vidám történet Őfelsége trónörökös időszakából. Fogyni szándékozván felkeresett egy amerikai diétás orvost, aki szigorú étrendet írt elő, afféle „semmi zsíros, semmi édes” menüsört. A herceg egyre

V. George Tupou koronázása.

A király éppen a Japán trónörökössel,
Maruhito herceggel beszél.

Bal oldalán édesanyja, Mata'aho királyné

kétségbeesettebben hallgatta, amint finom sültet, torták sorban tűntek el a jövőbeni étrendjéről, majd aggódva megkérdezte: „De tárót azért csak ehetek?” Az amerikainak fogalma sem volt a „tongai kenyérről”, a cukorrépa méretű burgonyaféleségről, azt a herceg magyarázata alapján zöldségfélének értelmezte.

– Nos, azt nyugodtan ehet, sőt fogyasszon minél több tárót, ha fogyni akar – nyugtatgatta a herceget a professzor. Így esett, hogy Őfelsége testsúlya a következő vizsgálatig a fogyókúra ellenére kilenc kilót gyarapodott.

A szerzőről

Doma-Mikó István 1980-tól él Japánban. 1989-től amerikai magyar lapok tokiói tudósítója. Ceaușescu erdélyi falurombolása ellen Japánban tiltakozó akciót szervezett, attól kezdve Erdélyi Sólyom Hírszolgálatára néven írta híradásait.

1991-ben a rendszerváltás pártfogására megalapította a távol-keleti ország gazdaságát, történelmét és kultúráját magyarul bemutató Inter Japán Magazint (internetes változata: www.interjapanmagazin.com). Ugyanezen évben magánbeszélgetésre fogadta Akihito császár, Micsiko császárné és Naruhito trónörökös.

Doma-Mikó 1998-tól foglalkozik kamikaze-kutatással. Riportokat készített az életben maradt kamikaze pilótákkal és a japán történelem prominens alakjaival. Övé a harmadik kamikaze-gyűjtemény, amelyet az általa alapított Japán Múzeumban állított ki. (A múzeum 1980-tól 2007-ig működött Magyarországon.)

1989-ben a Tongai Királyság uralkodója, IV. Tupou király hivatalosan kinevezte királyi udvari festőművészenek. A királyi családról festett portréi és tongai tájképei a Palota falát díszítik. Történelmünket és irodalmunkat is folyamatosan prezentálta az uralkodónak, aki ezáltal egészen magyarkedvelővé vált. Tanulmányozta a magyar királyok történeteit (különösen „Igazságos Mátyás”-ét), megkedvelte a magyar történelmi filmeket (kiemelten Eperjes Károly főszereplésével a *Hidembert*) és megszerette a magyar konyhát.

Doma-Mikó Istvánt kinevezésének 10. évfordulójára kitüntette a IV. Tupou Érdemrend ezüst fokozatával, 15. évfordulójára aranyalettát adományozott neki, két évvel később pedig a The Royal Icon csillag arany fokozatát. Hosszú szolgálata alatt az udvari festő kapott még két arany királyi emlékérmét és elismerő oklevelet.

IV. Tupou király halála után emlékére és Tonga bemutatására a szerző festményeiből kilenc országban rendezett kiállítást (főbb állomásai Párizs, London, Moszkva, Sydney, Auckland, Bangkok, Brunei). A királyság és a Royal Familia népszerűsítésében végzett kiemelkedő munkájáért Tonga új uralkodója, V. George Tupou nemrég az Arany Koronázási Medállal tüntette ki.

A király ma, 2012. március 18-án meghalt.

Doma-Mikó István 1980-tól él Japánban. 1989-től amerikai magyar lapok tokiói tudósítója. 1991-ben a rendszerváltás pártfogására megalapította a távol-keleti ország gazdaságát, történelmét és kultúráját magyarul bemutató Inter Japán Magazint.

Doma-Mikó 1998-tól foglalkozik kamikaze-kutatással. Övé a harmadik kamikaze-gyűjtemény, amelyet az általa alapított Japán Múzeumban állított ki. 1989-ben a Tongai Királyság uralkodója, IV. Tupou király hivatalosan kinevezte királyi udvari festőművészenek. A királyi családról festett portréi és tongai tájképei a Palota falát díszítik. Történelmünket és irodalmunkat is folyamatosan prezentálta az uralkodónak, aki így egészen magyar-kedvelővé vált.

A szerző exkluzív riportokat készített többek között az utolsó sógun unokájával, a Budapestet is bejárt Motoko asszonnyal történelemformáló nagyapjáról és a japán korszakváltásról; a Pearl Harbort támadó első raj vadászpilótája és egy kamikaze navigátor vallomásai a legyőzöttek szemszögéből adnak résnyi betekintést az öldöklő háború okaira és történéseire. (A válogatásban a szerző fordításában kamikaze-búcsúleveleket is olvashatunk.)

Dr. Sorge néven Tokióban működött a Szovjetunió szuperkémje, aki majdnem megfordította a német-orosz háború kimenetelét. Vele is készült feltáró beszélgetés.

Az óceániai Tongai Királyságban Doma-Mikó expedíciókat szervezett lakatlan szigetekre; egyik alkalommal komisz viharba kerültek – e történet egy része (a királlyal való találkozás), ez az élvezetes leírás a füzetnyi mustra utolsó írása.

Napkút Kiadó Kft.
1043 Budapest, Tavasz u. 4.
Telefon/fax: (1) 225-3474
Mobil: (70) 617-8231
E-mail: napkut@gmail.com
Honlap: www.napkut.hu

Felelős kiadó: Szondi György
Szöveggondozó: Kovács Ildikó
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence
ISSN 1787-6877
ISBN 978 963 263 248 3